

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

1980/17

LOCOMOTIEF STRATEGIE : MET STOOM UIT DE EUROVALUTAMARKT

Louis BAECK

9. VI. 1980

CENTRUM VOOR
ECONOMISCHE STUDIËN

E. Van Eyckestraat 2B
B-3000 LEUVEN

juni 1980

D/1980/2020/16

INHOUD

I. SITUERING VAN HET PROBLEEM	1
II. DE VERSCHUIVING IN DE REELE SFEER, CIJFERMATIG	8
III. INTENSE GROEI EN EXPORT VAN DE NIL	15
IV. DE OPEC-SCHOKGOLF, OPNIEUW BEKEKEN	21
V. (FINANCIELE) ZUURSTOF VOOR NOPEC	27
VI. DE OESO-LOCOMOTIEF ZONDER STOOM	30
VII. HOELANG NOG KOMKOMMERTIJD VOOR HET IMF	34
VIII. NABESCHOUWINGEN	42

I. SITUERING VAN HET PROBLEEM

Sinds het begin van de jaren zeventig voltrekken zich in de wereldeconomie en in de schoot van de westerse volkshuishoudingen doortastende verschuivingen. Deze zijn zo ingrijpend dat ze dwingen tot allerlei omschakelingen in het beleid : nationaal en internationaal. De bakens moeten dringend herlegd. Want het achterwege blijven van beleidsmaatregelen die imaginatief inspelen op de nieuwe uitdagingen, leidt tot stagnatie al hier en verhitting al daar, wat mettertijd de onevenwichtigheid van de situatie alleen maar kan verergeren.

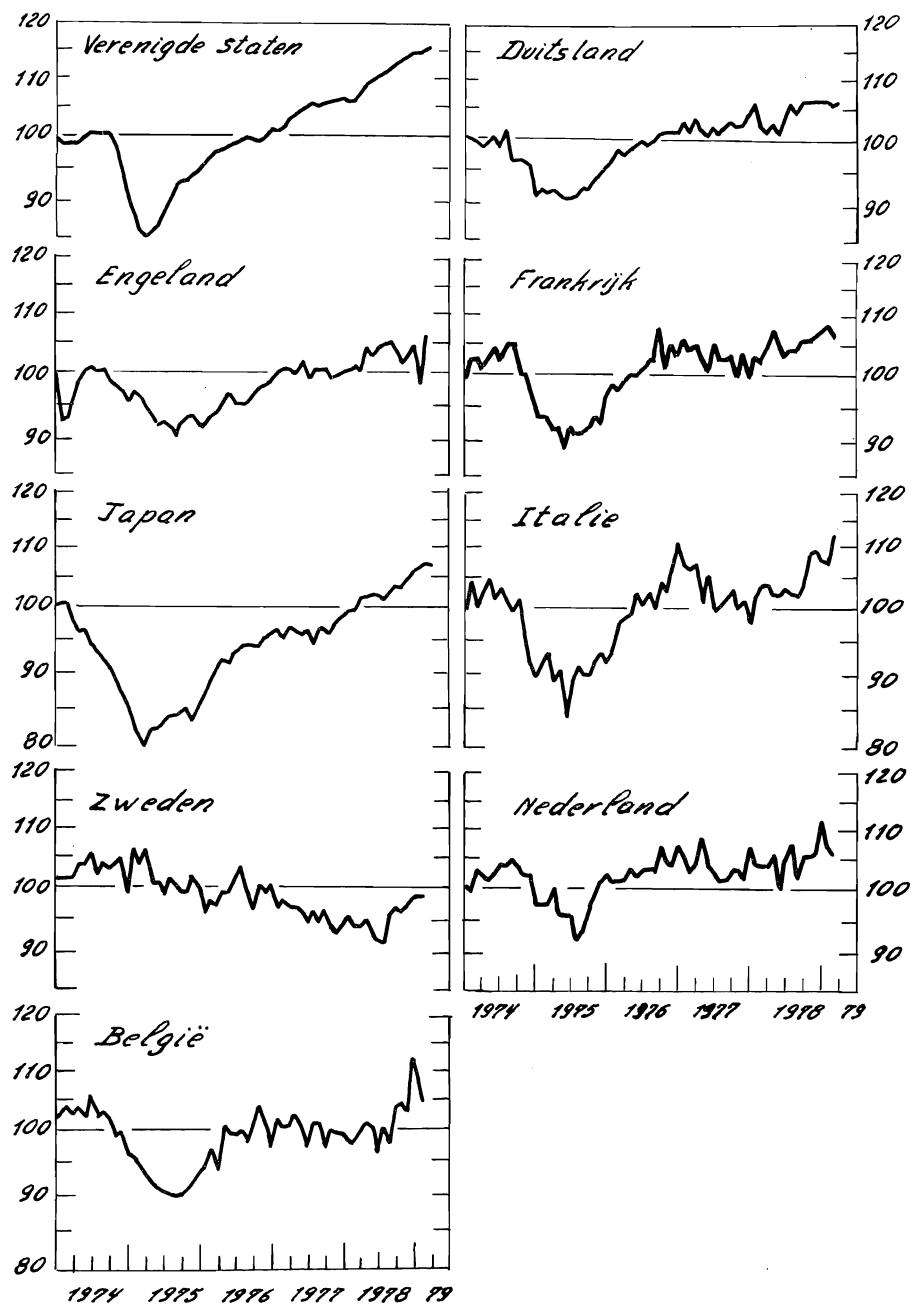
De kernlanden van de OESO-zone hebben na 1973 een diepe inzinking in hun industriële groei gekend, waarvan ze nog niet helemaal genezen zijn. Figuur 1 geeft hiervan een afbeelding. De grafieken tonen duidelijk aan, dat na de diepe inzinking van 1975-76 de indexcurve van de industriële produktie (basis eind 1973=100) nerveus blijft op en neer trillen. De Verenigde Staten en Japan, die beide de diepste duik naar beneden hebben genomen, vertonen nu ook de meest regelmatige hernemingsbeweging. Zweden, dat deze inzinking met een hele batterij overheidssubsidies heeft trachten te bezweren, kan, nu de subsidies ongeveer opgedroogd zijn, de afbrokkeling niet meer tegenhouden. In de meeste landen ligt de volumecurve van de industriële produktie halfweg 1979 amper 5 à 10 % hoger dan in het laatste kwartaal van 1973. Gemeten naar de maatstaven van de jaren zestig is dit slappe industriële groei.

Zoals men weet, vormen fabrikaten de hoofdbrok van de handel tussen de kernlanden van de OESO-zone. Zodat de algemene inzinking, gevolgd door relatieve stagnatie in de industriële produktie, ook een verslapping heeft bewerkt van de handel in fabrikaten tussen de kernlanden.

De depressieve toestand in de industriële sfeer heeft ook de winstvorming in de overige produktieve sectoren gedeeltelijk aangetast en/of geblokkeerd. Deze vertraging van de produktieve kringlopen heeft op zijn beurt aanzienlijke deficits verwekt in onze subsidie-verslindende welvaartsstaten. *Op deze vertraagde en onevenwichtige ontwikkeling van de produktieve en de gesubsidieerde sectoren hebben de beleidsmilieu's van de meeste welvaartsstaten ingespeeld met vooral electoraal renderend kunst en vliegwerk.* Lang kan deze struisvogelpolitiek niet meer duren.

De OPEC-zone heeft zich ontpopt tot een fabuleuze afzetmarkt. En na honorering van deze steeds maar aanzwellende miljardenhandel, blijft voor enkele woestijnlanden nog een enorm surplus aan internationale koopkracht over. Door het herbeleggen en recycleren van deze niet door de eigen markt opgeslorpte liquiditeiten, be-

Figuur 1 : Evolutie industriële produktie (1973 = 100)

zetten enkele van deze woestijneconomieën in het internationale financiële krachtenveld, sinds kort, een sleutelpositie.

In de groep van de ontwikkelingslanden die geen olie exporteren (de zogenaamde NOPEC), profileert zich een kleine groep van snel industrialiserende landen. Het betreft enkele Aziatische en Latijns-Amerikaanse snelle groeiers, plus enkele recentelijk gedynameerde volkshuishoudingen van Zuid-Europa. Hun op export gerichte groei heeft voor gevolg dat zij met hun fabrikaten geduchte mededingers zijn op onze en andere afzetmarkten. Alhoewel hun marktaandeel hier nog vrij gering is, stelt men in sommige kringen van het Westen een doorbraak met Japanse allures in het verschiet.

In de rest van de ontwikkelingslanden verlopen de zaken minder spectaculair. In hun geheel genomen hebben ze soepel ingespeeld op de schokgolven veroorzaakt door de recessie in het Westen en door de olieprijslift van OPEC. Immers, de kernlanden van de OESO-zone konden wegens hun slappe groei niet alle petrodollars zelf opslorpen. Hierdoor kwamen voldoende internationale liquide middelen beschikbaar om hun industriële export naar de ontwikkelingslanden, door gerecycleerde kredietverlening, min of meer op peil te houden. De ontwikkelingslanden hebben dus grote schulden (langs officiële maar vooral ook langs privé kanalen) opgenomen. De stijging van hun schuldenlast heeft het surplus aan liquide middelen en aan fabrikaten van de kernlanden der OESO-zone gedeeltelijk opgeslorpt. In feite heeft deze gang van zaken anticyclisch gewerkt op de volkshuishoudingen van de OESO-zone.

Maar de verschuivingen in de wereldhuishouding situeren zich niet alleen in de reële en in de financiële kringlopen. *Ook op institutioneel vlak is er een kentering merkbaar.* Deze kentering manifesteert zich in de invloeds-erosie van enkele van de meest markante internationale intergoevernementele instellingen die het naoorlogs groeimodel hielpen realiseren : IMF, OESO en GATT. Maar zij tekent zich ook af door het opvullen van het ontstane functioneringsvacuüm door privé-instellingen (bedrijven en banken) die zich in hun werking transnationaal opstellen. De volle draagwijdte van deze institutionele verschuiving kan het best gevat worden vanuit een historische terugblik op het naoorlogs internationaal bestel.

De naoorlogse periode wordt gekarakteriseerd door de inschakeling van de Europese en Japanse volkshuishoudingen in één grote westerse zone onder leiding van de Verenigde Staten. De inschakeling van Europa en Japan veroorzaakte vooral in eerstgenoemd continent een amerikanisering van de produktie en consumptie. En de vestiging van het Amerikaanse topmanagement over de zone vond zijn belichaming in het opzetten van een batterij van in-

stellingen, waarin de Verenigde Staten de leiding waarnamen.

De uitbouw van enkele multilaterale instellingen inzake muntbeheer (IMF), handelsnormering (GATT), en coördinatie van het economisch beleid (OESO) beoogde een supranationale, gecoördineerde stroomlijning van de westerse economieën. De institutionalisering van een open, vrije ruimte voor handel en muntverkeer betekende een breuk met de nationalistische aanpak van de jaren dertig. Het organiseren en normeren van een transnationale economische ruimte onder het leiderschap van een natie met continentale afmetingen, rukte de kleine en middelgrote staten van West-Europa mee in een internationale stroomversnelling. Maar de onbetwiste hegemonie van de Verenigde Staten, gesteund door de structuurdwang van het IMF-GATT-OESO-complex, hield de woelige troep der nationale volkshuishoudingen in min of meer vaste banen. De vestiging van het Amerikaanse Rijk en de gecoördineerde internationalisering die eruit volgde, verwekte in de westerse economieën een groei zonder weerga.

Maar, op het einde van deze groeicyclus (1955-1973) werden de dysfunctionele spanningen in het IMF-GATT-OESO-complex voor iedereen duidelijk zichtbaar. De Verenigde Staten, als topmanager van de zone, gebruikten hun nationale munt, die tevens als spil-munt van de zone diende, meer en meer voor eigen (expansionistische) doeleinden. De topmanager kon zelf de monetaire discipline niet meer opbrengen die nodig was voor het ordelijk functioneren van de dollarstandaard. De afbrokkelende hegemoniale leiding van de Verenigde Staten (door opkomende concurrentie van Europa en Japan, door het militair moeras Vietnam, door gemis aan sterke presidentiële leiding, enz.) heeft geleid tot de ontwrichting van het IMF-systeem en tot de ongeordende monetaire situatie die erop volgt.

Sinds halfweg de jaren zestig vechten de ontwikkelingslanden, de GATT-normering aan. In nieuwe rivaliserende instellingen zoals UNCTAD (handel) en UNIDO (industrie) drongen zij aan op ingrepen in het IMF-GATT-OESO-complex, die later onder de naam "nieuwe internationale economische orde" bekendheid zouden verwerven. Als internationaal forum en in het proces van diplomatieke blokvorming hebben deze instellingen voor de ontwikkelingslanden ongetwijfeld een cataliserende rol vervuld. Maar deze intergoevernementele instellingen hebben het in hun opeenvolgende conferenties, tot heden, nog niet verder gebracht dan tot verbale druk in een krachtenveld waarop ze vooralsnog geen greep hebben.

De ingrijpende actie in de reële sfeer (spreiding van technologie en organisatie, herverdeling van de industriële productiecapaciteit) kwam van privé ondernemingen, die op multinationaal vlak opereren. En de financiële *coup de théâtre* van het decennium werd

opgevoerd door een kartel van aardolieproducenten, met name OPEC. Sindsdien is de intergoevernementele machinerie haar greep op het gebeuren meer en meer kwijt. Het initiatief om de gevolgen van de verschuivingen op te vangen is nu ten dele bij privé instellingen : transnationale bedrijven en banken.

Het is duidelijk dat het hegemoniaal leiderschap voordelen gebracht heeft voor de topmanager. De Gaulle karakteriseerde het feit dat de Verenigde Staten hun munt als spilmunt van de westerse zone konden opdringen, in bijtende maar rake taal als een "*privilège exorbitant*". Maar deze "*seigniorage*" bracht ook lasten. Immers, het land van de spilmunt beschikt, omwille van zijn internationale verantwoordelijkheid, over minder speelruimte om de financiële en monetaire politiek af te stemmen op de eigen behoeften.

Sinds het begin van de jaren zeventig willen de Verenigde Staten de prijs van het leiderschap niet meer opbrengen. Zij voeren meer en meer, zoals de Europese naties, een eigen koers, die onder de naam "benign neglect" bekendheid verwierf. *Het verzwakken van de normeringsdruk die uitging van de multilaterale instellingen (IMF, GATT en OESO) heeft dus een meer gedecentraliseerd, gefragmenteerd en vooral een nationalistischer beleid in de deelnemende landen opgeroepen.* De vervangstructuur die sinds de crisis van 1974-1975 in het leven werd geroepen, met name de regelmatige ontmoetingen tussen de leiders van de OESO-zone, is nog niet bij machte gebleken een supranationaal gecoördineerd reconversiebeleid te ontwerpen.

De nationale regeringen krijgen dus problemen voorgeschoteld - zoals stabilisering van munt en wisselkoers, regeling van het geld- en kapitaalverkeer, energietoevoer, inflatiebestrijding, industriële reconversie, enz. - die in onze geïnternationaliseerde en open economieën alleen nog een bevredigende oplossing kunnen krijgen door een supranationaal gecoördineerde aanpak. Deze consensus is des te moeilijker op te brengen nu de hegemoniale leider de woelige troep moeilijker tot coördinatie kan brengen, en zelf blijf geeft van stuurloosheid.

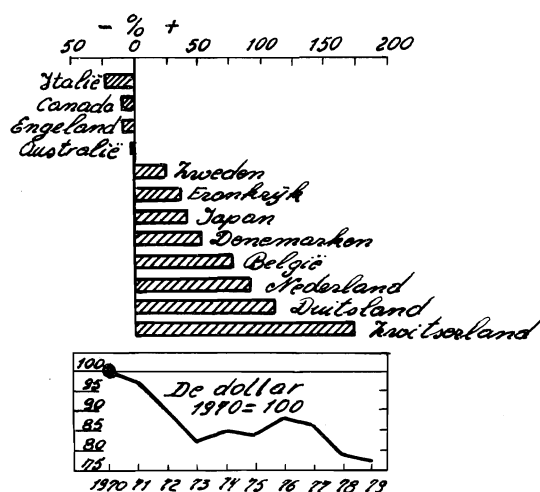
De crisis in de internationale economie is dus ten dele ook een crisis van internationale politiek. Deze is veroorzaakt, door economische en andere machtsverschuivingen binnen de OESO-zone, en door het opkomen van nieuwe invloedrijke partners in de ontwikkelingslanden. Tot op heden is er nog geen internationale institutionele opvulling die deze verschuivingen op bevredigende wijze opvangt.

De geschiedenis leert ons dat er zich telkens een ingrijpende crisis in het internationaal bestel voordoet wanneer de hegemo-

niale greep van de topmanager, ener bondgenootschappelijke zone, plots en onvoorbereid, losser wordt. Zo werd de crisis van de dertiger jaren ook mede bepaald door het verzwakken van de Britse hegemonie. Dit bracht ondermeer het afbrokkelen van de waarde van het pond tegenover het goud, het blunderen van de Britse financieel-monetaire overheden zoals *the City* en *the Treasury*. Wat dan weer heel het Westers muntstelsel op losse schroeven bracht (1).

Het was een vrij diepe schok voor de westerse wereld te moeten ervaren dat ook de dollar zwak kon worden en niet vrij was van ontwaarding. Figuur 2 illustreert de gemiddelde en specifieke verschuiving tegenover de dollar van de meest belangrijke valuta, sinds 1970. Onderaan geeft de curve de gemiddelde effectieve waardedaling van de dollar weer, tegenover de korf der belangrijkste valuta.

Figuur 2 : Valuta af- en opwaardering tegenover dollar, 1970-1979, in %.

Nu het vrije zweven van de dollar het Bretton Woods systeem op losse schroeven heeft gezet, evolueren we stilaan naar een muntstelsel waarbij méér dan één munt sleutelvaluta speelt. De hoger vermelde institutionele verschuiving en de ontwikkeling naar meer

(1) R. Keohane & J. Nye, *Power and Independence*, Boston, 1979.

reserve-centra toe, heeft een onmiskenbare decentralisatie van het internationaal (monetair en financieel) bestel tot gevolg (1). Op deze kentering van het systeem hebben de transnationale banken soepel en imaginatief ingespeeld, zodat ze nu ook, willens nillens, invloedrijk actor geworden zijn op het internationaal (macro)economisch vlak. Er gaan nu ook stemmen op die waarschuwen voor het feit dat de privé banken, die op de Eurovalutamarkt opereren, zich reeds zeer ver (sommigen zeggen tot het breekpunt) in dit nieuwe terrein hebben gewaagd.

Maar deze institutionele verschuiving kan niet volledig toegerekend worden aan het losser worden van de hegemoniale greep. *Er zijn immers ook dieperliggende ideologische heroriënteringen die deze institutionele verschuivingen stimuleren.* Het Bretton Woods systeem was in feite een vorm van internationaal Keynesianisme. Er werd van uitgegaan dat intergoevernementele coördinatie beter resultaten zou leveren dan de (nationalistische) afwentelingsstrategie van de jaren dertig. Maar deze premisse houdt slechts stand indien men de deelnemende overheden mag percipiëren als actoren die de regels van het spel (ook indien ze pijnlijke aanpassingen vergen) in acht nemen. De evolutie van de jaren zeventig heeft deze basis-premisse fel verzwakt. Zodat liberale tegenstromingen, die verkondigen dat de markt, b.v. de privé banken die op transnationaal vlak opereren, de schokken beter kunnen opvangen.

Dus ook op internationaal vlak is het (Keynesiaans) vertrouwen in de overheid of in een intergoevernementele batterij, als bewerker van een dynamische en evenwichtige ontwikkeling geschokt. Zodat ook daar de droom van de corrigerende rol der overheden is ontluisterd.

De capaciteit tot handelen van het westers politiek bestel wordt sinds jaren verlamd door een diepknagende crisis, die zwakke regeringen voortbrengt. En zwakke regeringen produceren zwakke intergoevernementele afspraken. Zodat de actieradius van de hogervermelde intergoevernementele instellingen nu op een laag pitje staat.

De tekst die volgt, is een poging om het ingewikkeld kluwen van de internationale ontwikkeling ietwat te ontwarren, door zowel de evolutie in de reële sector als deze in de financiële kring-

(1) De intrede van nieuwe deelnemers in de wereld der reserve-centra, zoals Duitsland en Japan, die ieder hun eigen opvatting over een "gezond en goed functionerend" muntsysteem hebben, maakt dat de nodige consensus bij de internationale coördinatie eerder moeilijk te halen is.

lopen in de analyse te betrekken.

II. DE VERSCHUIVING IN DE REELE SFEER, CIJFERMATIC

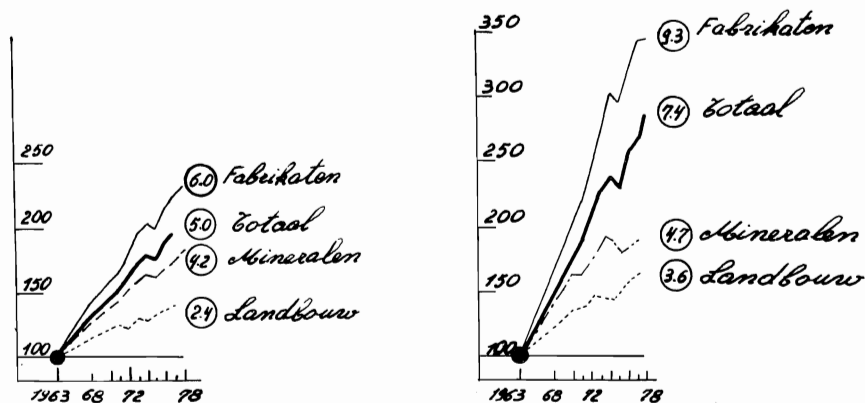
De internationalisering van de economie behoort ongetwijfeld tot één der meest fascinerende verschijnselen van de naoorlogse periode. Figuur 3 geeft hiervan een duidelijk beeld. De wereldexport groeit, voor alle produkten, sneller dan de wereldproductie. De fabrikaten zijn in deze internationalisering van productie zowel als van ruil onbetwiste koplopers.

Figuur 3 : Volume van productie en export, voor de wereld, 1963-78

PRODUKTIE

EXPORT

○ in % gemiddelde, jaarlijkse groeivoet, 1963-78

In de naoorlogse evolutie van de wereldhandel evenwel kan men twee periodes onderscheiden.

Tijdens de eerste periode, die ongeveer loopt van 1950 tot het begin der jaren zeventig, wordt de enorme groei van de internationale handel gevoed door intensivering van het ruilverkeer, in fabrikaten, tussen de kernlanden van de OESO-zone. Het aandeel van de industrielanden in de wereldhandel stijgt gestadig. Het aandeel van de ontwikkelingslanden daarentegen brokkelt af. Dit veroorzaakt in het OESO-blok een ware mercantilistische euforie. In de ontwikkelingslanden kijkt men tot de jaren vijftig en zestig iet-

wat gefrustreerd naar het gebeuren. Zodat het daar in vele landen komt tot een radicale ommezwaai in de ontwikkelingsstrategie, naar export-gerichte groei, waarover verderop meer.

Tijdens de tweede periode is het ruilverkeer tussen de industrielanden afgezwakt en noteert men een relatief sterkere toename in het ruilverkeer tussen de industrielanden en de ontwikkelingslanden, OPEC en NOPEC samen.

De cijfers van tabel 1 leren ons dat de industrielanden hun totaal aandeel in de wereldhandel zien stijgen, en dan na 1973 afbrokkelen van 68,1 % tot 64,1 % van het werelddotaal. OPEC en NOPEC samen hebben hun aandeel in het totaal na 1973 merkkelijk verhoogd.

Tabel 1 : Netwerk van export op wereldvlak, per zone (a)

van naar		Industrie- landen	OPEC	NOPEC	Comecon	Totaal
Industrielanden	1963	45.1	2.5	11.7	2.3	64.0
	1973	51.1	2.8	9.2	3.2	68.1
	1977	43.7	5.9	8.6	3.0	64.1
OPEC	1963	4.3	-	1.3	0.1	5.9
	1973	5.7	-	1.4	0.1	7.3
	1977	9.8	0.1	2.7	0.2	13.2
NOPEC	1963	10.2	0.3	2.8	1.0	14.6
	1973	8.3	0.4	2.2	0.8	11.9
	1977	8.2	0.7	2.3	0.8	12.6
COMECON	1963	2.3	0.1	1.7	1.0	12.1
	1973	2.7	0.3	1.2	5.7	10.0
	1977	2.7	0.4	1.2	5.4	9.9
Totaal wereld	1963	64.4	2.9	17.9	11.6	100.0
	1973	69.7	3.6	14.4	9.9	100.0
	1977	65.9	7.3	15.2	9.6	100.0

(a) In percent van de totale exportwaarde (wereld).

Bron : GATT.

De relatieve afbrokkeling van de handel tussen de (westerse) industrielanden van 51,1 % in 1973 tot 43,7 % in het wereldtotaal in 1977, vindt een parallelle ontwikkeling in de Comeconzone. In de ruil tussen de landen van het Oostblok noteert men immers sinds 1963 een daling van 8 % in 1963 tot 5,4 % in 1977.

De afbrokkeling van de OESO-zone in het wereldvolume en de relatieve herlegging van de handelsstromen der kernlanden sinds 1973, vinden we belangrijk genoeg om ze nog wat verder in detail uit te spinnen. De cijfers van tabel 2 geven van deze evolutie tijdens drie markante periodes een klare illustratie.

Tabel 2 : Volume groei van de handel der kernlanden (a)

	<u>1965-69</u>	<u>1969-73</u>	<u>1973-77</u>
<u>Export naar :</u>			
Wereld	44	44	19
Kernlanden industriële wereld (b)	50	44	11
Overige OESO-landen (c)	25	42	6
OPEC	23	56	174
NOPEC (d)	31	30	21
Aziatische O.L.	32	27	19
Overige O.L.	30	32	23
<u>Import uit :</u>			
Wereld	47	40	12
Kernlanden industriële wereld	53	42	10
Overige OESO-landen	55	39	12
OPEC	39	29	-13
NOPEC	25	36	18
Aziatische O.L.	49	79	42
Overige O.L.	5	15	- 1

(a) Procentuele groei tijdens vierjaarlijkse periode.

(b) De EG-landen, de Verenigde Staten en Japan.

(c) Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, Finland, Griekenland, Spanje, Portugal.

(d) De ontwikkelingslanden behalve OPEC.

Bron : GATT.

1. Tijdens de jaren 1965-69, die nogal typisch zijn voor de ganse naoorlogse periode, groeit het ruilverkeer tussen de kernlanden onderling het sterkst : volumegroei 50 %. Langs de importzijde profileren de overige OESO-landen zich als gewiek-

ste mededingers op onze markten, met een importgroei van 55 %. Maar ook de penetratie van de Aziatische ontwikkelingslanden op onze markten ligt reeds hoger dan de gemiddelde importgroei uit de rest van de wereld. De groeicijfers van de handel uit en naar de ontwikkelingslanden (OPEC en NOPEC samen) situeren zich merkkelijk lager dan het algemeen gemiddelde.

2. Tijdens de periode 1969-73 kunnen de kernlanden de forse expansie in hun gemiddelde export (nog) handhaven. Maar de geografische heroriëntering begint zich reeds af te tekenen : relatief hoger exportgroei naar de OPEC-zone en relatief sterke importgroei uit de Aziatische ontwikkelingslanden.
3. Van 1973 tot 1977 is de globale volumegroei van de handelsstromen der kernlanden merkkelijk verslapt. De herlegging der geografische stromen tekent zich tijdens deze recessieve fase nog duidelijker af.

Vooreerst de exportzijde :

- de relatieve verslapping tekent zich het duidelijkst af in de export van de kernlanden naar de kernlanden, en naar de overige OESO-landen ;
- het exportvolume van de kernlanden naar de OPEC-zone vertoont een explosieve groei ;
- de exportgroei naar de NOPEC-zone ligt nu ook reeds hoger dan de exportgroei naar de rest van de wereld.

Langs de importzijde :

- De negatieve groei van het volume uit OPEC wijst erop dat de energiebesparing begonnen is ; maar de prijsstijging in de aardoliesector evolueert zo snel dat steeds groter bedragen moeten opgebracht voor steeds minder import ;
- de volumegroei van de import uit de NOPEC-zone is vooral te danken aan de succesvolle penetratie van de Aziatische snelle (industriële) groeiers op onze markten.

Het ogenblik is nu gekomen om de verschuivingen binnen de groep van de kernlanden in beeld te brengen. Dit doen we in tabel 3, waar de statistische evolutie van hun exportaandeel, in de wereldmarkt wordt weergegeven.

De meest in het ooglopende verschuiving is ongetwijfeld de aanzienlijke verzwakking van de Verenigde Staten in de wereldmarkten en het export-succes Japan. Deze mutatie komt nog het best tot uiting in de export van de technologie-produkten. Het betreft een scharnier-sector waarin zelfs de Duitse economie het heeft moeten afleggen tegen de Japanners.

Tabel 3 : Procentuele evolutie van het industriële exportaandeel

Gebied	Totaal		Technolo- gie pro- dukten		Uitrus- tingsgoe- deren		Halfafge- werkte pro- dukten	
	1963	1977	1963	1977	1963	1977	1963	1977
Verenigde Staten	22.1	15.3	27.3	16.1	28.4	21.6	14.1	8.4
Japan	7.0	15.9	8.2	23.7	3.1	10.5	10.0	17.7
Europese Gemeen- schap (a)	35.4	32.3	35.3	30.5	35.3	35.7	35.5	29.8
- Duitsland	22.0	21.3	21.6	20.2	23.6	22.6	20.7	20.5
- Frankrijk	8.0	9.2	6.0	7.5	6.6	8.8	10.1	10.4
- Italië	4.7	6.8	4.2	4.8	5.6	6.8	4.1	8.0
- Engeland	13.9	7.9	12.3	7.3	14.0	9.0	13.0	7.0
- Nederland	4.0	4.6	6.7	5.1	1.8	3.5	3.9	5.5
- België- Luxemburg	5.9	5.0	3.0	3.4	2.2	2.5	10.0	8.4
- Denemarken	1.2	1.1	0.9	0.8	1.9	1.5	0.7	0.9

(a) Alleen extracommunautaire handel

Bron : Statistieken Europese Gemeenschappen

Bij nader toekijken is het succes van Japan niet alleen te wijten aan de voorbeeldige werkhethos van de werknemers, aan de relatief lage lonen en/of aan de research-georiënteerdheid van de spitssectoren. Het exportsucces, dat ook nog gedeeltelijk steunt op de expansie van zeer prijselijke halfafgewerkte produkten, is tevens het resultaat van een uniek organisatie- en managementmodel. In de Verenigde Staten en in West-Europa (dat in deze de V.S. navolgende), is de modernisering en de schaalvergroting van het bedrijfsleven in vele sectoren geschied ten koste van de ontwrichting van vele kleine en middelgrote ondernemingen. De groten slorpen vele kleinen op. In Japan evenwel steunt het dualistisch krachtenveld tussen groot en klein op een harmonieuzer organisatie en managementspatroon. De grote *zaibatsus* komen er tot een vruchtbaarder samenwerking (op het vlak van onderaanneming in de productiefase, zowel als in de taakverdeling tussen productie en marketing) met de talloze kleine en middelgrote bedrijven. Het Japanse groeimodel is

dus minder destructief en brengt minder sociaal en economisch conflict tussen groot en klein dan het onze (1).

In de EG is het meest in het oog lopend verschijnsel de teleurgang van Engeland en het feit dat Duitsland tussen één vijfde en in sommige sectoren één vierde van de export voor zich neemt. Frankrijk en Italië hebben ook resoluut gekozen voor het exportmodel. En België worstelt nog wat na met zijn te zwakke relatieve positie in de technologieprodukten en de uitrustingsgoederen tegenover een nog te zware bezetting in (relatief dure) half afgewerkte produkten.

Indien we nu de aandacht richten op de evolutie van de tewerkstelling in de OESO-zone van 1973 tot 1977 noteren we een belangrijke uitstoting van arbeidskrachten uit de industriële produktiesfeer. Uit de cijfers van tabel 4 kan men opmaken dat de industriële arbeidsuitstoting het sterkst is in de EG-landen (met een uitstoting van 6,2 %) en in Japan (met een uitstoting van 6,4 %). Alleen de landen van Zuid-Europa die hun industrie volop uitbouwen, stellen nog additionele arbeidskrachten tewerk in de industrie.

Tabel 4 : Industriële tewerkstelling in OESO-zone (1963-1977)

Regio	in duizenden eenheden		in % van het totaal	
	1973	1977	1973	1977
Noord-Amerika	21.662	21.166	29.1	29.8
Japan	12.030	11.260	16.2	15.8
EG-landen	30.097	28.245	44.4	39.7
Noord-Europa (a)	3.566	3.429	4.8	4.8
Zuid-Europa (b)	5.450	5.569	7.3	7.8
Andere (c)	1.610	1.478	2.2	2.1
Totaal OESO	74.415	71.156	2.2	2.1

(a) Oostenrijk, Finland, Noorwegen, Zwitserland.

(b) Griekenland, Portugal, Spanje, Turkije.

(c) Australië, IJsland, Nieuw-Zeeland.

Bron : OESO

- (1) De hegemonie-erosie van de Verenigde Staten in de wereldgre-miën, de ontluistering van de dollar en de verzwakking van de Amerikaanse economie op wereldvlak tonen duidelijk aan dat het Amerikaans organisatie- en managementmodel geen universele en intrinsieke superioriteit bezit, maar dat de goede naoorlogse resultaten ervan ook ten dele resulteerden uit het politiek machtsoverwicht, tengevolge de militaire *Zusammenbruch* van de industriële mededingers, waaronder vooral Duitsland en Japan. Een te slaafse amerikanisering van organisatie- en managements-stijlen vinden we dan ook minder gelukkig. West-Europa moet in deze terug meer uit eigen aanleg en vindingrijkheid putten, met een aanpak die beter afgestemd is op onze eigen problemen en belangen.

Deze globale cijfers dekken in feite een aanzienlijke industriële mutatie tussen de sectoren onderling, d.w.z. tussen de sectoren met lage toegevoegde waarde en tussen de spitssectoren.

Deze mutatie is eerst en vooral het resultaat van *interne groei-impulsen*. Bij de interne krachten die de sectoriële mutatie stuw-
wen, staan er twee centraal :

1. De verschuiving in het intern vraagpatroon naar goederen en diensten. Naarmate de welvaart stijgt, ontwikkelt zich niet alleen de vraag naar *meer*, maar ook naar *andere* goederen en diensten.
2. De rationalisering van de produktie door kapitaalverdieping en stijgende inzet van organisatie, management en gevorderde technologie.

Maar de industriële mutatie wordt ook gestuwd door *externe krach-
ten*, d.w.z. door de opkomst van nieuwe industrielanden die nu ook hun (industriële) produkten kwijt willen op onze markten.

De gelijktijdige werking van de interne en externe mutatie-stu-
wingen vergt heel wat aanpassingsvermogen van de kernlanden (1). Het aanpassingsvermogen van een volkshuishouding bestaat in de mogelijkheid om de eigen produktie met een lage toegevoegde waar-
de te vervangen door invoer uit de opkomende industrielanden (en andere ontwikkelingslanden) en tegelijkertijd zijn produktie (goe-
deren maar ook diensten) te richten op de export van produkten met een hogere technologische waarde.

Een recente studie van de Europese Gemeenschap heeft het aanpas-
singsvermogen van de EG-huishoudingen geanalyseerd en formuleert het volgend inzicht (2) :

- Produkten die gekenmerkt worden door hetzij een lage scholings-
graad van de tewerkgestelde arbeid, hetzij door een lage kapi-
taal (en/of) technologie-intensiteit, hetzij door beide samen,
blijken sterk onderhevig te zijn aan de mededinging van de op-
komende industrielanden, zoals Spanje, Portugal, Joegoslavië,
Griekenland, enz.
- Produkten die het resultaat zijn van een lage scholingsgraad
maar een relatief hogere kapitaal-intensiteit ondervinden vooral
concurrentie vanwege Oost-Europese en sommige Zuid-Oost-Aziati-
sche landen.

-
- (1) De interne mutatie hebben we uitvoerig behandeld in ons boek *De westerse economie in groei en crisis*, De Nederlandse Boek-
handel, 1979.
 - (2) *L'évolution des structures sectorielles des économies euro-
péennes depuis la crise du pétrole, 1973-1978*, Brussel, 1979.

Het ogenblik is nu gekomen om onze blikken te richten op de prestaties van deze nieuwe industrielanden, d.w.z. op de zogenaamde NIL uit Europa en de Derde wereld.

III. INTENSE GROEI EN EXPORT VAN DE NIL

Een evolutie die sinds de jaren zeventig duidelijker in focus komt te staan, is de meer intense groei van de industrie in de ontwikkelingslanden (plus de landen in industrialisatie van Zuid-Europa) vergeleken met deze in de kernlanden. Van 1960 tot 1978 groeit de industriële produktie in het geheel der ontwikkelingslanden met gemiddeld 6,7 % per jaar, terwijl deze groei in de OESO-zone slechts 4,8 % bedraagt. Aangezien de industrie in vele ontwikkelingslanden nog in de kinderschoenen staat en er ginds op dat vlak nog enorme mogelijkheden zijn, behoort dit verschil in groei-ritme tot de normale gang van zaken. Maar in het grote contingent ontwikkelingslanden heeft zich een kleine groep van koplopers onderscheiden. De gegevens van tabel 5 illustreren duidelijk de industriële prestaties van deze koplopers. Ze worden de nieuwe industrialiserende landen genoemd. Karakteristiek is, dat zij met een stijgend deel van hun fabrikaten onze markten penetreren. De slappe groei hier heeft niet alleen de aandacht op het verschijnsel verscherpt, maar soms ook emotionele reacties verwekt.

Tabel 5 : Evolutie van de industriële produktie

Land/Zone	Indexevolutie (1970=100)		Jaarlijkse groeivoet %	
	1973	1978	1970-78	1974-78
Brazilië	146	211	9.8	7.2
Zuid-Korea	184	541	24.0	23.8
Mexico	123	156	6.2	5.5
Portugal	137	169	8.1	7.5
Singapore	165	226	10.9	7.4
Spanje	141	184	8.4	5.2
Taiwan	185	303	14.8	13.3
Joegoslavië	127	181	7.8	6.8
Subtotaal NIL	162	302	15.1	14.4
Kernlanden	120	129	3.3	1.7
Comeconlanden	129	189	8.4	7.9

Bron : Verenigde Naties, Statistisch Jaarboek.

De cijfers van tabel 5 tonen tevens aan dat deze koplopers en ook de ontwikkelingslanden in het algemeen, de schok van de westerse industriële inzinking behoorlijk opgevangen hebben.

De intensieve industrialisatie van de NIL is op gang gekomen in de jaren zestig. Verscheiden landen die hun groei voorheen steunden op de importsubstitutie-strategie, schakelden over op een buitenwaarts (export-gestuwde) groei. Dit meestal onder invloed van politieke wijzigingen naar meer autoritaire groei, waarvan Brazilië model stond. De NIL verschillen sterk wat betreft bevolking, oppervlakte, natuurlijke rijkdommen, gemiddeld inkomen, enz. (1). Maar ze hebben toch ook een aantal dingen gemeen :

1. De meesten onder hen verwezenlijken hun industriële doorbraak in een socio-politiek afgekoeld klimaat. En de autoritaire staat houdt de syndicale actie op een laag pitje.
2. De politieke en sociale stabiliteit maakt dat deze landen uitverkoren ankerplaatsen zijn voor de transnationale bedrijven bij de verdere uitbouw en de mondiale spreiding van de produkt-cyclus, en van de interfiliale handel.
3. Hun export bevat hoofdzakelijk lichte industrieprodukten (textiel, kleding, leder- en houtprodukten) maar ook technologieprodukten (electronica).
4. De economische politiek is ingesteld op uitvoerbevordering van arbeidsintensieve fabrikaten en op massaprodukten voor de midden-inkomens-categorie.
5. De exportpromotie wordt door een aangepaste valutapolitiek ondersteund.
6. De inzake industrialisatie en export tien meest succesvolle onder hen, behoren tot de midden-inkomengroep en nemen ongeveer 70 % van de stijging in de industriële produktie in ontwikkelingslanden voor hun rekening. Zij vertegenwoordigen ongeveer drie vierden van de export van fabrikaten uit de ontwikkelingswereld. Het verschijnsel is dus sterk geconcentreerd op enkele landen.

-
- (1) Er zijn recentelijk heel wat studies verschenen die de exportprestaties van de NIL in groot detail uitgesponnen hebben. De voornaamste zijn : OCDE, *L'incidence des nouveaux pays industriels sur la production et les échanges des produits manufacturés*, Parijs, 1979 ; D. Keesing, *World Trade and Output of Manufactures : Structural Trends and Developing Countries-Exports*, World Bank, Staff Paper, n° 316, 1979 ; E. Edwards, *The New Industrial Countries and their Impact on Western Manufacturing*, Londen, 1979 ; UNIDO, *World Industry since 1960 : Progress and Prospects*, New York, 1979 ; GATT, *Adjustment, Trade and Growth in Developed and Developing Countries*, Genève, 1978 ; F. Fröbel, J. Heinrichs & O. Kreye, *Die neue internationale Arbeitsteilung*, Hamburg, 1977.

Tabel 6 : Concentratiegraad van de fabrikaten-import der kern-
landen uit ontwikkelingslanden (a)

	Ver- en Zuid- Oost-Azië		Latijns-Amerika	
	1973	1978	1973	1978
Alle fabrikaten	60	61	15	15
- Technologie en investeringsgoederen	65	60	22	21
- Textiel	39	42	12	11
- Confectie en Kledij	81	74	5	4

(a) Procentueel aandeel van de totale fabrikaten-import uit ontwikkelingslanden.

Bron : GATT

De concentratielanden zijn :

- in Latijns-Amerika : Brazilië en Mexico
- in het Verre Oosten : Hong-Kong, Zuid-Korea, Singapore en Taiwan
- in Zuid-Europa : Spanje, Portugal, Joegoslavië en Griekenland

De samenstelling van deze groep is uiteraard voor verandering vatbaar. De opwaartse beweging in de industriële produkt-cyclus is in feite een samenspel tussen nationale en transnationale krachten, die voortdurend in beweging zijn. De stuwende actoren in deze export-gerichte groei zijn in vele gevallen de multinationale ondernemingen. Zij zorgen immers voor snelle overdracht van organisatie- en produktie-technologieën. Hierbij speelt de relatieve verhouding lonen/produktiviteit een rol. Maar de relatieve loonkost ligt in de meeste NIL-landen hoger dan de gemiddelde loonkost van de overige NOPEC-landen. Het is dus niet alleen een kwestie van lage lonen. Door hun internationale aanwezigheid kunnen de multinationals, gegeven de politieke stabiliteit van de regimes, vrij vlug reageren op veranderingen in de socio-economische verhoudingen. De transnationale bedrijven zorgen voor een belangrijke internationale inseminatie van de produktieprocessen.

Ondanks de relatief sterke stijging sinds het begin van de jaren zestig, is het aandeel van de NIL en NOPEC samen, in het totaal van de import van nijverheidsprodukten in de OESO, tamelijk laag gebleven. In 1978 bedroeg het 9 % van de totale invoer aan fabrikaten in de OESO-zone. Het aandeel in het totale verbruik van

nijverheidsprodukten in de OESO-landen is nog beperkter. Het evolueerde van 0,5 % in het begin van de jaren zestig tot 3 % in 1978.

De stijging gaat vooral naar bepaalde onderdelen van de produktie, die arbeidsintensief zijn en technologisch weinig moeilijkheden meebrengen. Daarom is het ook moeilijk om sectorsgewijs een opdeling te maken. De internationale arbeidsverdeling verloopt niet noodzakelijk intersectorieel. Integendeel, een goed deel van de internationale uitsplitsing van het produktieproces is inter-industrieel en verloopt als volgt. De arbeidsintensieve onderdelen van het produktieproces worden overgebracht naar de NIL. Tegelijkertijd wordt hierdoor onze export van investeringsgoederen, van fabricage-onderdelen en van intermediaire inputs naar de NIL gestimuleerd. De assemblage en/of de transformatie van bepaalde onderdelen gebeuren in de NIL. We evolueren dus naar een inter-industriële onderaanneming op transnationaal vlak. En de afgewerkte produkten worden dan opnieuw geïmporteerd door de industrielanden. We krijgen dus een wederzijdse exportstijging in de verschillende sectoren, die hieraan meedoen.

Door hun intense industrialisatie en export-stuwung, worden de NIL natuurlijk belangrijk als markt voor onze uitrustingsgoederen. Uit de gegevens van tabel 7 kan men duidelijk aflezen dat de ontwikkelingslanden belangrijke en expansieve afzetmarkten zijn voor de export van de kernlanden.

Tabel 7 : Verschuiving aandeel ontwikkelingslanden in export van fabrikaten uit kernlanden (a)

	Alle fabrieken		Technologie- en investeringsgoederen		Textiel	
	1973	1978	1973	1978	1973	1978
<u>Noord-Amerika</u>						
- naar West-Europa en Japan	29	26	27	23	36	35
- naar ontwikkelingslanden	24	32	23	32	26	32
<u>Japan</u>						
- naar Noord-Amerika en West-Europa	47	44	53	49	19	20
- naar ontwikkelingslanden	42	46	39	43	63	65
<u>West-Europa</u>						
- naar Noord-Amerika en Japan	11	9	11	9	8	6
- naar ontwikkelingslanden	15	20	17	25	10	12

(a) In procent van de totale export

Bron : GATT

Aan de publieke opinie wordt de stijging van de industriële import uit de ontwikkelingslanden soms scherp in focus gebracht. Maar het feit dat de kernlanden in hun geheel nog 2,4 keer meer fabrikaten (in waarde) uitvoeren naar ontwikkelingslanden dan zij er van ginder invoeren, blijft hierbij veelal in het vage. De OESO-zone heeft dus nog een aanzienlijk handelssurplus tegenover NOPEC en ook NIL, waarvoor vooral Japan verantwoordelijk is. Alleen de Verenigde Staten hebben tegenover hen een handelsdeficit. Bij de EG-landen profiteren vooral Duitsland en Italië van het handelssurplus, gevolgd door Frankrijk. De ietwat opgefokte industrialisatie van de NIL heeft benevens de positieve instelling tegenover hun modernisering ook kritiek en conflict opgeroepen. Snelle industrialisatie brengt immers ingrijpende veranderingen mee in het economisch en maatschappelijk bestel, waarvan sommige negatief uitvallen (1):

1. In een eerste fase gaat de inkomenswaaijer wijder open en de ongelijkheid tussen stad en platteland wordt groter. Er kan op het platteland een beweging van verdediging groeien, die aanstuurt op "retraditionalisering".
2. Het intens invoeren van transnationale organisatieschema's en het blootstellen van de lokale ondernemingen aan de westerse technologie, veroorzaakt ook vernietiging van "know-how" in de ambachtelijke sfeer. Hierdoor lijdt een deel van de ambachtelijke middenstand aan status-verzakking, wat veelal leidt tot spanningen.
3. Er ontstaan nieuwe socio-politieke spanningen door klassevorming.

In onze landen richt de kritiek zich vooral op de negatieve tewerkstellingseffecten veroorzaakt door de invoermededinging uit NIL en NOPEC. Zoals reeds vermeld betekent de import van fabrikaten uit de ontwikkelingslanden ongeveer 9 % van de totale industriële import der OESO-zone. Dit gemiddelde dekt evenwel een groot verschil: Verenigde Staten 18 %, Japan 19 % en de EG-landen ongeveer 7 %. Vermelden we tenslotte dat de sectoriële spreiding van de importconcurrentie nog ongelijker is. In sommige sectoren zoals textiel, confectie, lederwaren, schoeisel en lichte electronica percipieert men de NIL-invoer als een gevaar voor de tewerkstelling. Dit zowel van vakbonds als van patroonszijde. En in de meeste kernlanden is men het tewerkstellingseffect van onze industriële han-

-
- (1) De factoren (1) en (2) hebben ongetwijfeld meegespeeld in het verzet tegen de Shah van Iran, dat in feite ook het verzet is tegen te intense verwestelijking. Zie voor een meer uitvoerig betoog mijn boek *Derde wereld in ontwikkeling*, Leuven, 1979.

del met de ontwikkelingslanden recentelijk gaan onderzoeken (1).

Rekening gehouden met het feit dat de fabrikaten van ginder ingevoerd op arbeidsintensievere wijze voortgebracht zijn dan de fabrikaten die wij naar ginder uitvoeren, mag men zich dus aan een tewerkstellingsverlies verwachten. Het resultaat van deze studies leert ons evenwel dat de totale tewerkstellingsbalans in de kernlanden nog niet zo negatief uitvalt bij intensivering van onze handelsstromen met de ontwikkelingslanden. Bij elke arbeidsplaats die wegvalt door meer import van fabrikaten uit de ontwikkelingslanden wordt tevens in België 0,84 nieuwe arbeidsplaatsen geschapen door de geïnduceerde stijging van onze industriële export naar ginder. Voor Duitsland is deze verhouding 0,96, voor Nederland 0,93 en voor de Verenigde Staten 0,65.

De geringe invloed op de globale balans van "schepping" en "vernietiging" van tewerkstelling, dekt evenwel aanzienlijke sectoriële verschuivingen in de tewerkstelling die achter het netto resultaat van de balans schuil gaan. De arbeidsuitstoting door import gebeurt immers in andere sectoren dan de schepping van nieuwe arbeidsplaatsen vanwege de stijging in de export.

Maar deze aanpassingsdruk mag ons niet doen vergeten dat de export naar de ontwikkelingslanden in de OESO-zone 2,3 meer volk tewerkstelt dan de tewerkstelling die zou resulteren uit volledige invoervervanging van fabrikaten komende van ginder. *Dit omwille van het feit dat de OESO-zone 2,4 meer uitvoert naar ginder dan dat ze vandaar invoert.* Voor de EG-landen is deze tewerkstellingsvermenigvuldiging 3,4 en voor Japan 6,9. Voor de Verenigde Staten ligt deze coëfficiënt heel wat lager, omdat hun handelsbalans met de NOPEC-landen deficitair is.

Het is moeilijk te voorspellen in welke nieuwe sectoren de NIL hun doorbraak op onze markten zullen realiseren. Maar het is niet uitgesloten dat deze zich situeert in de sector van de automobielmontage en van de tweewielige motorvoertuigen. In Latijns-Amerika situeert zich nu reeds één derde van het verkoopvolume (gerealiseerd door de directe buitenlandse investeringen in de nijverheid) in de automobielsector. En in enkele landen van Zuid-Oost-Azië is de automobielmontage ook in volle expansie. De export naar sommige ontwikkelingslanden is reeds begonnen. Zo levert Volkswagen-Bra-

(1) Voor ons land vermelden we ondermeer de studie van P. De Grauwe, W. Kennes, T. Peeters en R. Van Straelen, "Trade Liberalization with the Less Developed Countries : A Case Study of Belgium" in *Bulletin de l'IREES*, n° 4, 1977. Voor een meer algemene analyse verwijzen we naar UNIDO, *The Impact of Trade with Developing Countries on Employment in Developed Countries*, Wenen, 1978.

zilië sinds enkele jaren voertuigen aan Zaïre. De nog relatief geringe schaal van de produktie laat nog geen concurrentiële afzet op onze markten toe. Maar zodra het schaalvoordeel de prijs zal drukken, mag men zich aan deze marktpenetratie verwachten.

Tenslotte nog een woord over de functie-verschuiving van de transnationale bedrijven in de NIL en in de ontwikkelingslanden in het algemeen. Sinds de jaren zeventig zijn de regeringen van de ontwikkelingslanden er op uit meer controle te krijgen over de directe investeringen en over het doen en laten van de buitenlandse bedrijven. Een eerste golf van nationalisaties situeert zich in de mijnsector. Zo wordt b.v. in Shaba de koperwinning gezaïriseerd. Ook in de petroleumsector noteert men iranisering, irakisering, peruanisering, enz. van de boorputten. Deze loskoppeling van de produktie-lijn uit de transnationale kringloop, door nationalisering, heeft voor gevolg dat de transnationale bedrijven zich in deze sectoren (het ontginnen van erts en aardolie) meer gaan toelaggen op technische bijstand bij de produktie (b.v. leveren van gekwalificeerd personeel voor de genationaliseerde produktie) en vooral op technologie- en organisatie-transfer, op management en op marketing. Men noteert dus een gedeeltelijke verschuiving van produktie-management naar management van diensten.

IV. DE OPEC-SCHOKGOLF, OPNIEUW BEKEKEN

De opeenvolgende olieprijsliften zijn voldoende bekend. De OPEC-landen kwamen vrij vlug met een belangrijk overschot op hun betalingsbalans te zitten. Uit de cijfers is gebleken dat de export van industrieprodukten van de OESO naar die landen sinds 1973 fabuleus is toegenomen. Maar de absorptiecapaciteit was ontoereikend om aldus het hele surplus aan plots verkregen internationale koopkracht te "verteren". Dit surplus, samen met de zwakke privé-investeringsvraag in de westerse wereld, zorgde voor een belangrijke financieringsbron voor de industrialiserende derde wereld. Deze gelden werden nl. gekanaliseerd, via de privé-financieringsmarkten, naar de NIL en de NOPEC, waardoor zij hun tekort op de handelsbalans konden financieren. Nu men aan de schokgolven uitgaande van de aardolieprijsliften wat gewend is, kan men de invloed van de gestegen petroleum-prijzen op onze inflatie en groei opnieuw nuchter bekijken.

Algemeen wordt gesteld dat deze prijsstijgingen een negatief effect veroorzaken op inflatie en werkgelegenheid. Maar de stelling dat de inflatie hierdoor aangewakkerd zou worden, gaat uit van de hypothese van een "basisinflatie", waar de ingevoerde prijsstijgingen dan een zeker percentage bovenop doen. Tegenover deze stelling zouden we een andere visie willen vooropstellen, gesteund op volgende redenering. Het extra-geld dat de verbruikers hier zul-

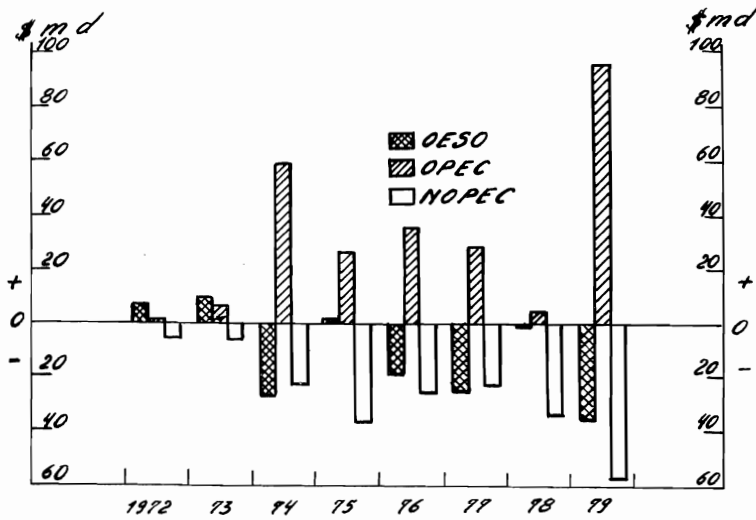
len uitgeven aan petroleumprodukten zal onvermijdelijk leiden tot een kwantitatieve reactie (vermindering van koop-kracht) tegenover de overige consumptiegoederen. Hetgeen betekent dat prijsstijgingen zich daar, door een afgetapte vraag, moeilijker zullen kunnen doorzetten. Veel hangt hier af van de gevoerde monetaire politiek. Het stijgingspercentage van de geldhoeveelheid kan echter zeer afhankelijk gesteld worden van socio-politieke opties. Indien de bevolking van de kernlanden haar verbruikspatroon heroriënteert en aanpast aan de noodzaak om de duurdere olierekening te betalen, b.v. met meer export, kan deze stimulus geleverd door de afzetmarkt, de export-saturatie tussen de kernlanden onderling doorbreken. In dat geval kan men de OPEC-operatie zien als de inschakeling van nog zeer vraagkrachtige volkshuishouding in onze internationale kringloop, die sinds de jaren zeventig enigszins verzaagd was en/of een plafond bereikt had. De inschakeling van uitrustingsgoederen-arme economieën in ons bestel kan ons dus uit stagnatie redden. Maar indien iedere groep in onze samenlevingen de relatieve "verarming" als gevolg van de verslechtering der ruilvoeten weigert te dragen, is de te verwachten uitlaatklep inderdaad inflatie.

Ook het deflatoir effect van de hogere olie-rekening kan in vraag worden gesteld. Het feit dat de verbruikers hier minder geld overhouden voor niet-petroleumprodukten, betekent nog niet een globale daling van de vraag. Er doet zich inderdaad een aanzienlijke transfer van koopkracht voor naar de olielanden. Deze zal echter mettertijd aanleiding geven tot een noodzakelijke verandering in onze produktiestructuur in zoverre dat het vraagpatroon van de olielanden verschilt van het onze. Het niet verteerde surplus van de olielanden, ontstaan door hun beperkte absorptiecapaciteit, kan evenmin persé deflatoir genoemd worden. Het wordt gerecycleerd in het banksysteem, en doet aldus een secundaire uitgavenstroom ontstaan in de olie-importerende landen.

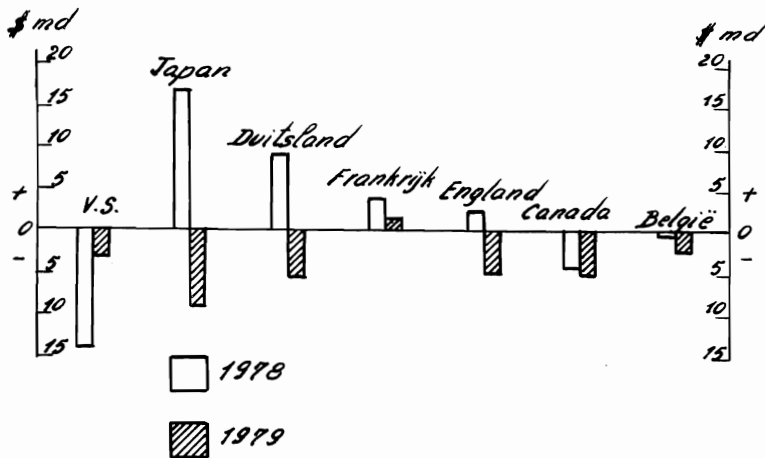
Op middellange en lange termijn zullen de olieprijsstijgingen vooral de economische groei beïnvloeden doordat ze de investeringsverzadiging kunnen doorbreken die men na de explosieve hoogconjunctuur van 1971-1973 in de westerse wereld begon te ervaren. De huidige technologieën zijn nog in grote mate ontworpen in een periode toen de energie overvloedig en goedkoop was. De meeste "alternatieve" energiebronnen (zoals b.v. kernenergie) vergen meer kapitaal per voortgebrachte eenheid. Ook verhogen vele energiebesparende technieken de behoefte aan kapitaal (kapitaal-intensiteit) van de produktie. Er zou zich dus op termijn een wijziging dienen voor te doen in de relatieve verhouding van sparen en consumeren. Hetgeen natuurlijk ook weer een invloed zal hebben op onze produktiestructuur.

Het ogenblik is nu gekomen om over te schakelen van de analyse van de reële sfeer naar de analyse van de financiële sfeer.

Figuur 4(a) : Handelsbalans per zone

Figuur 4(b) : Handelsbalans, enkele kernlanden

Bekijken we de internationale financiële stromen tussen de verschillende zones van de westerse wereld, dan noteren we eveneens een merkwaardige verschuiving.

Tot het begin van de jaren zeventig hadden de industrielanden een permanent surplus in hun goederen- en dienstenbalans met de Derde Wereld. De verschuivingen in de reële sfeer der handelsstromen, en vooral ook de verandering in de relatieve prijzen van fabrikaten, aardolie en overige grondstoffen, heeft in dit patroon ingrijpende veranderingen veroorzaakt. Figuur 4(a) geeft een afbeelding van de deficits in de handelsbalans met het buitenland, in miljarden dollar, van de drie zones : OESO, OPEC en NOPEC.

- De OPEC-zone in haar geheel genomen vertoont nu een permanent surplus dat na 1974 enigszins is afgebrokkeld, om in 1979 weer rekordcijfers te halen.
- De NOPEC-zone heeft tijdens de periode 1974-75 een diepe duik in de rode cijfers gedaan. Dit is nadien enigszins verbeterd. Maar de nieuwe aanzienlijke prijslift voor aardolie in 1979 zal weer een rekord in het deficit veroorzaken.
- De OESO-zone is in en uit het rood geweest. Na de eerste schok werd het deficit in 1975 en 1978 uitgezuiverd. Maar in 1979 heeft het OESO-blok weer een duik naar een deficit van ongeveer 35 miljard dollar genomen.

De groei en de heroriëntering van de internationale handelsstromen, alsook de ontwikkeling van aanzienlijke handelsbalansdeficits in een reeks van landen, met uiteraard even belangrijke surplussen in een andere reeks van landen, heeft het internationale financiële en monetaire bestel onder intense aanpassingsdruk gezet. Om vanuit de aanzienlijke onevenwichten in de handelsbalans te komen tot (het noodzakelijk boekhoudkundig evenwicht in de betalingsbalans), moesten enorme bedragen versast worden: van surplus naar deficitlanden. De volatiliteit van de internationale prijzen en de verschuiving in de handelsstromen hebben daarenboven als gevolg dat de samenstelling van de surplus en/of deficitgroep, tot op zekere hoogte fluïde is, en dus voor verandering vatbaar. Zo hebben de traditionele koplopers in de export (Japan en Duitsland) na de olieprijslift van 1979 nu ook een duik in het rood gedaan. Zoals men weet zit België ook sinds enkele jaren met problemen van extern onevenwicht. Maar ook langs de kant van OPEC noteert men verschuivingen tussen de groep van de trage en de gulzige opslorpers. Het huidige surplus is vooral het werk van Saudi Arabië (43 % van het OPEC-surplus), van Kuweit en van de Emiraten. Iran is onlangs van snelle naar trage opslorper geëvolueerd. En de vertraging van alle economische activiteit aldaar maakt dat het surplus van Iran zienderogen slinkt. Enkele OPEC-landen hebben zo gulzig goederen en diensten opgeslorpt, dat ze nu ook op de Eurovalutamarkt moeten lenen.

Het internationale financiële en monetaire bestel heeft op deze uitdagingen gereageerd, met de accentuering van evoluties die zich reeds duidelijk profileerden sinds het begin der jaren zeventig. De OPEC-schokgolf heeft de sinds 1970 zichtbare evolutie geconsolideerd : wijd-vertakte uitbouw van privé kanalen, gekoppeld aan eenzijdige starheid van de intergouvernementele (IMF)machinerie.

Tabel 6 : Evolutie van de officiële reserve-middelen der IMF-lan-
den (a)

Jaartal	Goud	STR	Reserves bij IMF	Deviezen reserves	Totaal
1965	41.5	-	5.4	24.0	71.0
1970	37.0	3.1	7.7	45.4	93.2
1973	35.6	8.8	6.2	101.7	152.3
1979	32.3	12.5	11.8	236.9	293.5

(a) In miljarden STR

Bron : International Financial Statistics.

Uit de cijfers van tabel 6 kan men aflezen dat :

1. Het goud een onaanzienlijke rol blijft spelen in de intergouvernementele machinerie. Hiertegen heeft de vrije markt zich gewroken door een koortsachtige opwaardering van het edele metaal. Op dit ogenblik moet men de goudreserves, in termen van Londense marktprijs, op ongeveer het negenvoudige van de hoger-vermelde waarde rekenen.
2. De speciale trekkingsrechten, die opgezet zijn als de door de intergouvernementele gemeenschap te menen liquiditeiten, zijn nooit tot echt leven gekomen. En ook de overige reserves bij het IMF zijn nooit ontgroeid aan loomheid en kleinschaligheid.
3. De dollarstandaard stuwde het systeem in de richting van *expansie-bij-middel-van-groei-in-de-reservevaluta*. Aanvankelijk expandeerde het systeem uitsluitend door de intensivering van de dollardrukkerij. De dollarstandaard heeft sinds 1970 als een ware liquiditeitsproeier gefunctioneerd. Onder invloed van de waarde-erosie van de dollar is een (waarschijnlijk onstuitbare) reservediversifiëring ingezet.

Maar het zijn de internationale privé kanalen (hoofdzakelijk transnationale banken) die zich in dit internationale financiële kluwen met de meeste soepelheid hebben ingewerkt. Door een enorme uitbrei-

ding van hun middelen (in actieradius en in volume) hebben zij niet alleen een aanzienlijke plaats veroverd in het internationale financiële bestel. Ze hebben het ook, ten dele, in zijn functionering ingrijpend veranderd.

<u>Totaal middelen (a)</u>	<u>1968</u>	<u>1979</u>
Eurovalutamarkt	37.7	646
Transnationaal banksysteem	48.5	816

(a) In miljarden dollar

Bron : Bank voor Internationale Betalingen

De middelen van de Eurovalutamarkt en het globale transnationale banksysteem zijn, sinds 1968 respectievelijk 17.1 en 16.6 vermenigvuldigd ! Alleen in het jaar 1979 zijn de kredieten van het transnationale banksysteem met 104,9 miljard dollar toegenomen. Deze werden als volgt gespreid :

- OESO-zone :	47.3 miljard dollar
- NOPEC :	31.8 miljard dollar
- OPEC-landen :	12.4 miljard dollar
- Comeconlanden :	7.4 miljard dollar
- Internationale organisaties :	6.0 miljard dollar

Het ritme van de expansie der privé middelen is in 1979 ietwat vertraagd, door het feit dat enkele grote Amerikaanse banken hun relatieve inzet sinds 1978 merkelijk hebben verminderd. In het kader van de strijd tegen de inflatie heeft Carter strenger controle op de dekkings- en liquiditeitscoëfficiënten voor de Amerikaanse banken uitgevaardigd. Het aandeel van de Amerikaanse banken in de transnationale kredietverlening daalde van 38 % in 1976-77 tot 15 % in 1978-79. Deze ont-americanisering is het sterkst in de OPEC en NOPEC-zones. Dit wijst erop dat deze vermindering ook, ten dele, een risicodekking is. In enkele landen van Latijns-Amerika (Brazilië, Argentinië, Columbia, Mexico en Venezuela) werd de Amerikaanse afbrokkeling "goed"(?)gemaakt door een verhoogd aandeel van de niet-Amerikaanse banken (1).

Het merendeel van de 646 miljard dollar van de Eurovalutamarkt lag in 1979 gespreid over het volgend banknet :

(1) R. Mills, "US banks : The Slowdown in International Lending", *International Finance Discussion Papers*, n° 154, februari 1980.

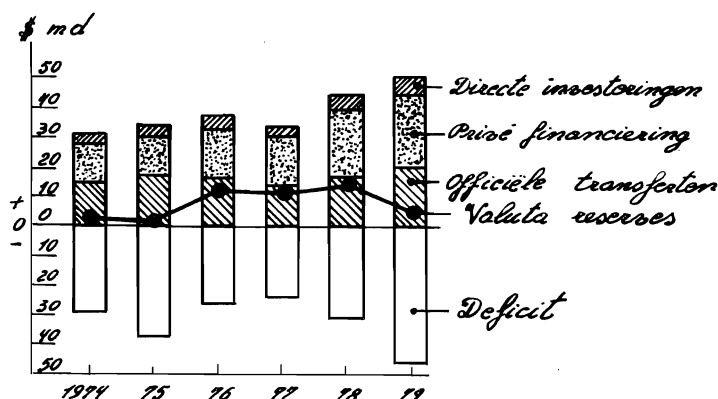
- Verenigd Koninkrijk	157.7 miljard dollar
- België-Luxemburg (monetaire unie)	100.5 miljard dollar
- Frankrijk	92.5 miljard dollar
- Duitsland	57.8 miljard dollar
- Zwitserland	53.2 miljard dollar
- Nederland	46.9 miljard dollar

Het ogenblik is nu gekomen om onze aandacht te richten op de financiële evoluties in en tegenover de NOPEC-zone.

V. (FINANCIELE) ZUURSTOF VOOR NOPEC

De stijgende integratie van de ontwikkelingslanden in het westers financieel systeem behoort tot één van de belangrijkste verschijnselen op internationaal economisch vlak. Tot in het begin van de jaren zeventig brachten vooral regeringen (bilaterale hulp), intergouvernementele organisaties (multilaterale hulp) en directe investeerders financiële middelen voor NOPEC aan. In 1970 lagen de verhoudingen als volgt : 44.4 % vanwege officiële crediteuren (regeringen en intergouvernementele organisaties) tegenover 55.6 % vanuit privé kanalen. In 1979 is de verhouding geëvolueerd naar 29.1 % vanwege eerstgenoemde en 70.9 % vanwege laatstgenoemde. In de privé kanalen is, sinds het begin van de jaren zeventig, een steeds belangrijker wordende middelenleverancier opgekomen, met name de transnationale bankwereld. Dit via de Eurovaluta en andere deviezenmarkten. Figuur 5 geeft een illustratie van deze deficit-financiering.

Figuur 5 : NOPEC deficit en modaliteit financiering, in miljard dollar

De NOPEC-landen staan op dit ogenblik voor zowat 198 miljard dollar in het krijt bij de privé kanalen (1). Karakteristiek voor deze privé schuld is haar hoge concentratiegraad. Ongeveer 82 % zijn leningen aan een vijftiental landen uit de midden en hogere inkomgroep, waaronder de meeste NIL-landen (2). De privé-middelen worden dus vooral verkregen op basis van een excellent export-palmares.

Dit is een gans andere evolutie dan de intergoevernementele instellingen van de donorlanden, zoals het *Development Assistance Committee* van OESO, en ook UNCTAD (waar de ontwikkelingslanden een meerderheid van stemmen bezitten) zich hadden voorgesteld. In deze beide gremiën hoort men sinds eind van de jaren zestig wekroepen galmen voor meer (intergoevernementele) solidariteit. Deze (officiële) internationale solidariteit, zo wordt betoogd, is niets meer dan welbegrepen realisme in onze wereld, gekenmerkt door toenemende interdependentie. Maar de OESO en UNCTAD hebben het in deze tot niet veel meer dan tot officiële lippendienst kunnen brengen. Het streefcijfer van de officiële ontwikkelingshulp, 0,7 % van het nationaal produkt der donors, dat DAC (OESO) en UNCTAD met rituele ernst sinds halfweg de jaren zestig op ongeveer elke bijeenkomst herhalen, is in werkelijkheid gedaald van 0.51 % in 1960 tot de huidige 0.34 %.

De Eurovalutamarkt heeft dus meer stoom in de locomotief gebracht dan de intergoevernementele machinerie. Het internationaal Keynesianisme heeft dus minder voedsel verschaft dan het marktmechanisme.

Figuur 5 illustreert ook de evolutie van de reservevorming. Deze curve toont duidelijk aan dat een deel van de opgenomen kredieten wordt aangewend voor het aanleggen van deviezenreserves. In de eerste plaats verhoogt dit op aanzienlijke manier hun vrijheid van handelen tegenover deficits in de betalingsbalans. Maar het aanleggen van deviezenreserves heeft daarenboven tot gevolg dat in deze landen een meer ontwikkeld (intern) financieel en monetair beleid mogelijk wordt. Enkele van de koplopers van NOPEC die de massa der middelen aantrekken, komen hierdoor dus tot meer monetaire volwassenheid. Maar deze enorme schaalvergroting van de privé kanalen is niet zonder problemen. De volatiliteit van de transnationale

(1) De totale schuldenlast bedraagt ongeveer 330 miljard dollar.

(2) Hier volgen de opgenomen kredieten zoals gekend op eind 1979 van enkele koplopers : Brazilië 33.8 miljard dollar, Mexico 26 miljard dollar, Venezuela 14.8 miljard dollar, Argentinië 9.4 miljard dollar, Zuid-Korea 8.6 miljard dollar, Algerije 6.4 miljard dollar.

kredietmarkt maakt dat nu stemmen opgaan die stellen dat de locomotief teveel (privé) stoom bevat en het risico loopt te ontspreken.

Tenslotte nog een woord over de sociale distributie van middelen. In tabel 8 wordt de spreiding der middelen weergegeven vanuit een dubbel criterium : de verdeelsleutel over officieel- en privé kanaal alsook, het gemiddeld inkomenspeil van de opnemende landen.

Tabel 8 : Sociale spreiding der middelenstromen (a)

Landencategorie	1971		1978	
	Officieel (b)	Totaal (c)	Officieel	Totaal
Armste landen	55.8 %	33.8 %	52.2 %	15.8 %
Lagere midden- groepen	25.2 %	16.4 %	21.6 %	17.2 %
NIL	14.2 %	30.7 %	13.6 %	51.1 %
Zuid-Europa (d)	4.8 %	19.3 %	12.6 %	15.8 %
Volume in mil- jard dollar	6.3 md \$	14.2 md \$	13.1 md \$	64.8 md \$

(a) NOPEC plus Zuid-Europa

(b) nationale regeringen en intergouvernementele kredietverschaffers

(c) de categorie vervat in (b) plus alle privé middelen

(d) Joegoslavië, Portugal, Griekenland, Spanje, Israel

Bron : OESO

De cijfers tonen duidelijk aan dat de verdeelsleutel van de officiële middelen (de goedkoopste vanuit het standpunt der verkrijgers) gunstiger uitvalt voor de minst welvarende landen. De privé kanalen richten zich bij voorkeur tot landen van de middengroep en hoger. Aangezien de privé middelen het sterkst zijn toegenomen, krijgt de middengroep en hoger ook relatief meer van het totaal in vergelijking met vroeger. De herschikking der middelen over privé en officiële kanalen accentueert dus de ongelijke kansen tussen middelen-arme en reeds meer welvarende landen. Het Mattheus-effect laat zich dus ook gelden op internationaal financieel vlak.

Deze statistische trend is de uiting van een dieperliggende kentering hier zowel als in de NOPEC-landen, tegenover de internationa-

le ontwikkelingssamenwerking. De conjuncturele inzinking heeft de kwetsbaarheid van het westen scherp in het blikveld gebracht. En de OPEC-schokgolf alsook de exportexpansie van de NIL heeft in onze publieke opinie een stroming van verzakelijking verwekt. In de ontwikkelingslanden staan de verwachtingen (op gratis of concessioneaire hulp) nu minder gespannen dan in de jaren zestig. En bij ons is de bereidheid om ze op te brengen ook wat afgekoeld. Men noteert zowat overal een loskoppeling uit het traditionele hulpdenken en een benadrukking van de zakelijke aanpak.

De belangstelling van de wereldbank voor programma's die de basisbehoeften centraal stellen en haar inzet voor de armste bevolkingsgroepen van de NOPEC-zone, vormen op hogervermelde trend een nootire uitzondering.

Sinds enkele jaren doen de Arabische OPEC-landen actief aan ontwikkelingssamenwerking. Op dit ogenblik betekent deze ongeveer 3 % van hun nationaal produkt. Hun programma's staan sterk geconcentreerd op de Islam-wereld. Maar tussen de impulsief-revolutionaire programma's van kolonel Kadhafi en de conservatieve, op geopolitieke doeleinden gerichte inzet van Saudi Arabië is geen vergelijk mogelijk.

VI. DE OESO-LOCOMOTIEF ZONDER STOOM

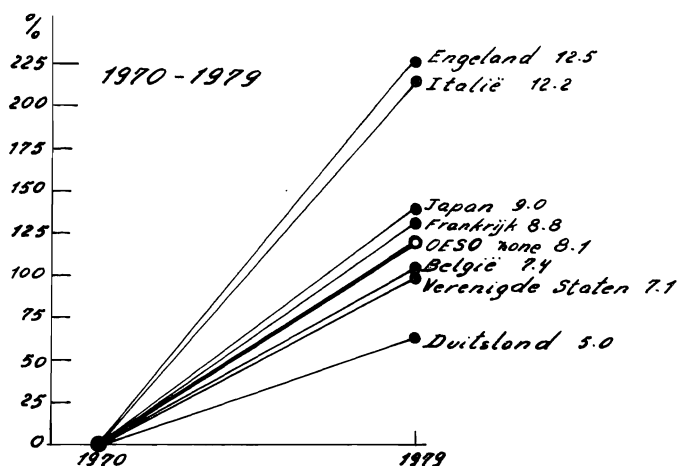
Verschuivingen in de socio-economische werkelijkheid veroorzaken vroeg of laat een kentering in het denken over deze werkelijkheid. En veranderingen in onze perceptiestructuur inspireren nieuwe wegen in het beleid.

De diepe industriële inzinking van 1974-76 gekoppeld aan een forse stijging der verbruiksprijzen in de meeste landen van de OESO-zone, bracht het besef dat dit geen gewone recessie was. Niettegenstaande het afkoelen (vertragen) van het produktieritme bleef de overheid koopkracht inspuiten. De ongeremde stijging van de gesubsidieerde consumptie (de openbare nutsvoorzieningen van de welvaartsstaat) hadden voor gevolg dat de nationale boekhouding groeiende bestedingen te zien gaf tegenover een stagnerende produktie. De druk die hierdoor ontstond, joeg het prijspeil naar omhoog. Zodat we in de vicieuze kringloop van de stagflatie terecht kwamen.

Zolang de overheid de inflatie min of meer ongemoeid liet, bleven de fiscale inkomsten vlot binnenvloeien : inflatie gekoppeld aan progressieve belastingen produceren ingebouwde fiscale meeropbrengsten. Zodra de overheid de inflatie b.v. met monetaire instrumenten wilde beteugelen, ontstond door de afkoeling van de fiscale meerinkomsten, een stijgend budgetdeficit. Wilde men dit

laatste dan toch kwijt moest men naar een afslanking van de (gesubsidieerde) bestedingen. Aan deze laatste mocht men (volgens de slogan geen sociale afbraak) evenwel niet raken. Tegenover de monetaire instrumenten (deflatie) stond men huiverig en de Keynesiaanse overheidsinjecties (via een budgetdeficit) gaven voedsel aan de inflatie.

Figuur 6 : Verbruiksgoederen-index en jaarlijkse inflatie

Tenslotte is er nog het extern surplus of deficit in de handels- en dienstenbalans. Dit oefent ook een stuwende kracht uit in de richting van opwaardering (ingeval van extern surplus) of afwaardering (in geval van deficit met reserve-afvloei) van de munt. Maar sinds de munten vrijer zweven en men vlote middelen kan krijgen op de Eurovalutamarkt, kan men de directe aanpassingsdwang, voor een tijd, en ten koste van wat meer inflatie, afwimpelen.

Het feitelijke gebeuren in de OESO-zone verliep als volgt :

- 1972-73, gelijktijdige hoogconjunctuur van alle kernlanden, met inflatie via de dollarsproeier ;
- 1974-76, gelijktijdige inzinking met inflatie, of slumpflatie ;
- 1977-78, uiteenlopende ontwikkeling tussen sterke volkshuishoudingen (Duitsland, Japan en in hun kielzog de Beneluxlanden en Zwitserland) en zwakke volkshuishoudingen (vooral Engeland en ook de Verenigde Staten), opgevuld met veel intergouvernementele

palavers over wie, eerst, wat zou doen (1) ;

- 1979 tot heden, tweede OPEC-schokgolf, waarbij de meeste kernlanden zich in mindere of meerdere mate inspireren aan de (Duitse) deflatie-medicijn.

Uit de vele beleidsalternatieven die in een gegeven situatie openstaan, krijgt de overheid van onze welvaartsstaten scherp geprofileerde opties toegespeeld, vanuit verschillende beleidsproducerende instellingen en socio-politieke drukkingsgroepen. In wat volgt, evalueren we de manier waarop één der meest invloedrijke intergouvernementele instellingen van de (economisch) westerse wereld, op deze feiten beleidsbeeldend heeft ingespeeld.

De OESO is één der best uitgeruste beleidsinspirerende instellingen op intergouvernementeel vlak. Het (intellectueel) peil van de staf is prima. En de instelling publiceert een ganse gamma van publicaties (zoals de semestriële *Economic Outlook*, de maandelijks *Observer* alsook heel wat sectoriële en speciale studies) die de beleidsinspiratie *urbi et orbi* uitdragen.

De ingrijpende verschuivingen van de jaren zeventig die de nationale en internationale instanties tot allerlei socio-economische beleidsheroïënteringen noopte, waren voor OESO koren op de molen.

Tot aan de intense inflatie-explosie van het begin der jaren zeventig was de staf, met angelsaksische beheersing, voorstander van (Keynesiaanse) vraagmanagement. De algemene boom van 1971-1973, de slumpflatie van 1974-1976 en de inflatie-"kater" die erop volgde, brachten het vraagmanagement in vele beleidsmilieus in diskrediet. En, tegenover de renaissance van het monetarisme, dat alle heil ziet in een strakke geldnorm, lanceerden de (bekeerde) keynesianen van OESO, ter vervanging een nieuwe beleidslijn, met name de inkomenspolitiek. Deze steunt op een ruimer visie van de (gemengde) economie, door haar ook te percipiëren als een overleg-economie. We leven inderdaad, in een socio-economisch bestel, waar benevens de overheid, ook de sociale partners hun verantwoordelijkheid inzake directe en indirecte inkomensvorming, moeten nemen.

Toen bij de (aarzelende) herleving van 1977-78 duidelijk werd dat sommige economieën van het OESO-blok een verschillende weg opgin-

(1) Het begrip sterk verwijst naar geen al te slappe groei, ingetoomde inflatie, werkloosheid maar positieve goederen- en dienstenbalans. De zwakke daarentegen kunnen hun kringlopen blijkbaar niet uit de vicieuze baan van inflatoire verhitte en extern onevenwicht, met deviezenafvloei krijgen.

gen, formuleerde het secretariaat een supranationaal gecoördineerde anti-cyclische relance, onder de naam van locomotief-strategie (1). Deze gaat uit van de stelling dat de min of meer slappe groei, de inflatieneiging en het extern onevenwicht van de zwakke economieën niet alleen te wijten zijn aan hun falen. *Het eigene van de locomotief-strategie is dat ze een deel van deze misgroei toeschrijft aan de te strakke deflatoire inbinding van de sterke economieën.* De deflatoire uitzuivering van de sterken en de hieruitvolgende prijsbeheersing zou aan de inflatiegezinde economieën hun export afsnoepen. Zodat ze in de vicieuze kringloop van externe deviezenafvloei, met nog meer inflatie-"katers" komen te zitten. Aangezien interne vraagmanagement hier geen heil kan brengen, moeten de sterken zich maar als locomotief vóór de zwakken spannen, om ze op te trekken uit hun depressieve toestand.

De sterke economieën kunnen dit door de teugels van de deflatie wat te vieren, door hun activiteitsgraad op te voeren en door actiever overheidsinjecties, zodat hun import vlugger zal gaan stijgen. Hun export daarentegen zal relatief duurder worden, minder snel toenemen en dus meer ruimte laten voor de export van de zwakke economieën. Deze laatste zullen dus, via hun extern aangezwengelde export, hun productiepeil opdrijven, en de inflatievoedende interne vraagstimulering afbouwen (2).

-
- (1) Voor een meer uitvoerige uiteenzetting van de locomotief-strategie verwijzen we in eerste instantie naar verschillende nummers van de *Economic Outlook* en de *Observer* uit de jaren 1977-79. In het McCracken rapport (*Towards Full Employment and Price Stability*, OESO, 1977) vindt men een meer afstandelijke analyse. Voor een onafhankelijke evaluatie pro zowel als contra, verwijzen we naar W. Gorden, "Expansion of the World Economy and the Duties of Surplus Countries" in *World Economy*, januari 1978 ; M. Whitman, "The Locomotive Approach to sustaining World Recovery : has it run out of Steam ?" en G. Haberler, "Reflections on the U.S. Trade Deficit and the Floating Dollar" beide in W. Fellner (ed.), *Contemporary economic Problems*, Washington, 1978.
 - (2) De locomotief strategie is in feite een hedendaagse versie van het aanpassingsmechanisme geformuleerd tijdens het regime van de Gouden Standaard : surpluslanden doen aan reflatie en deficitlanden doen aan deflatie. In het OESO-scenario wordt het initiatief en de verantwoordelijkheid van de actie evenwel anders gelegd. De surpluslanden worden opgeroepen stoom in hun locomotief te jagen, de deficitlanden daarentegen mogen zich laten optrekken.

Een surpanationaal gecoördineerde management van de handelsbalansen is in feite een sectorieel (op de export en/of importsector-toegespitst) Keynesianisme. De orthodoxe macro-economische benadering steunt immers op globale aanzwengeling en niet op sectoriële fijnregeling. Als werkzame beleidslijn is de locomotief-strategie in feite niet van de grond gekomen. Dit niettegenstaande het feit dat de toenmalige topontmoetingen van de westerse regeringsleiders bestoort werden met pleidooien en scenario's uit het OESO-secretariaat (1).

Kanselier Helmut Schmidt die op het thuisfront een beheerst (gedefleteerd) groei-beleid had gevoerd met overcapaciteit en werkloosheid in de exportsector, wimpelde de locomotief op gevatte wijze af. Met een vleugje ironie vroeg hij zich af of de nieuwe geneeskunde erin bestond de medicijn te doen innemen door de gezonde in plaats van door de zieke.

De vraag is of een relatieve herverdeling van de export binnen de kerngroep van de OESO-zone wel oordeelkundig was en enige kans had tot slagen. Dit terwijl het ruilverkeer tussen deze landen stagneerde. De cijfers hebben ons duidelijk getoond dat er in feite meer stoom zat in de intensivering van de ruil der kernlanden met de OPEC- en NOPEC-zones.

De feiten hebben tevens aangetoond dat de surpluslanden wel aan correctieve valutapolitiek hebben gedaan. Zij hebben hun munt gestadig opgewaardeerd. Zodat er in de groep der kernlanden belangrijke valuta-mutaties plaatsgrepen. Sommigen vrezen dat de opwaardering van de D-mark (en de Beneluxmunten in zijn kielzog) werd overtrokken. De D-mark staat nu inderdaad zwakker dan voorheen en figuur 4(b) toont de verslapping van de handelspositie in de vroegere surpluslanden. De dollar is verder ontwaard en het enorm Amerikaans handelsdeficit is tijdens 1979 afgeslankt tot redelijker verhoudingen.

In 1980 zijn er dus geen sterke (surplus) landen meer. Zodat de OESO-motor voorlopig zonder stoom is.

VII. HOELANG NOG KOMKOMMERTIJD VOOR HET IMF ?

Het IMF als monetair normzetter en bank der centrale banken, is in de jaren zeventig meer en meer aan gezag en vooral aan middelen

-
- (1) Op breder schaal deed het invloedrijke Britse weekblad *The Economist* aan deze orchestratie mee. En dit met minder gereserveerdheid dan men van deze angelsaksers gewend is.

gaan inboeten. Het goud en de STR bleven stagneren, terwijl de creatie van reserves via de dollarstandaard onder eenzijdige controle bleef van de Verenigde Staten. Niettegenstaande de vriendelijke vermaningen van het IMF, injecteerde het Amerikaans handelsdeficit overvloedige reserves in het westers muntsysteem. Het land van de spilmunt vond dat het zich die vrijheid wel mocht veroorloven.

Maar ook andere landen met externe onevenwichten en betalingsmoeilijkheden begonnen meer en meer kredieten op te nemen, niet bij het IMF maar in de eurovalutamarkt. Dit had voor hen het voordeel dat ze dan niet meer door de strenge IMF-norm gebonden waren om orde op zaken te zetten. Voor de privé banken van de eurovalutawereld betekende de financiering van betalingsbalansdeficits, de opening naar een belangrijke nieuwe cliënteel. Voor het IMF evenwel betekende deze evolutie een verlies van controle op de financiële en monetaire discipline der lidstaten. Elk land kon nu ongestraft zijn eigen budgettaire en monetair beleid voeren. Voor hen die zich in dit comfort lieten verglijden, bleven de gevolgen niet lang uit.

Het intern prijspeil kwam op drift en de wisselkoers brokkelde af. Voor sommige landen heeft de schuldenlast nu de limiet van de gezonde financiën bereikt. Met dit (risico) knipperlicht zijn het doorgaans de ontwikkelingslanden die in de kijker lopen. Maar de cijfers maken duidelijk dat ook enkele kernlanden zwaar in het rood staan.

De omvang van het privé initiatief in de internationale liquiditeitschepping, die in feite neerkomt op een gedeeltelijke privatisering van de internationale centrale bankfunctie, heeft nieuwe problemen doen rijzen.

Deze evolutie is wel een soepele noodoplossing gebleken, vooral rekening gehouden met de afwezigheid van een internationaal, officieel initiatief ter zake. En deze overvloedige internationale middelentoevoer heeft de import van de ontwikkelingslanden sinds jaren bol doen staan. Wat stoom gaf aan de export van de kernlanden der OESO-zone. De opening van de privé banken naar macro-economische functies (zoals het financieren van budget- en handelsbalansdeficits) heeft daarenboven anti-cyclisch gewerkt. *Maar het is duidelijk dat de cumul van particuliere en internationale centrale bankfuncties problemen oproept.* Deze evolutie leidt tot verdere ontkrachting van de normgevende functie van het IMF. En sommige banken wagen zich te ver in het risico, wat wankele schakels in de internationale kredietpiramide inbouwt. Tenslotte geeft de ongecontroleerde middelentoevoer voedsel aan de wereldinflatie.

Sinds enkele jaren gonst het van allerlei initiatieven, waarvan de belangrijkste zijn :

- de dollarstandaard ombouwen naar een meervoudig valutasysteem, waarbij men denkt aan de mark, de yen als bijkomende spilmunten ;
- het lanceren van bijkomende, door het IMF-gecontroleerde liquiditeiten, onder de vorm van nieuwe STR-substitutierekeningen ;
- het inbouwen van enige beheersing en risicodekking in de internationale middelenschepping door nauwer samenwerking tussen de privé kanalen en het IMF.

Het denken hierover in de verschillende beleidsinspirerende instellingen en *lobbies* is nog in volle ontwikkeling. Deze evolutie op de voet volgen is een fascinerend bedrijf (1). En in de tekst die voorligt, trachten we de relevante beleidsopties, die vanuit deze onderscheiden perceptiestructuren op het forum komen, te schetsen.

A. Het inbouwen van risicodekking

In de transnationale bankwereld is het overheersend gevoel er een van vertrouwen in de eigen kunde om de wijd-vertakte en zeer gevarieerde krediettransacties naar behoren te vervullen. Nu men wat bekomen is van de eerste paniek (1974-75) hoort men vooral geruststellende woorden, in de stijl van "*the market (the system) can handle the problem*". Maar de plotse schaalvergroting van het transnationale kredietwezen maakt dat nu ook kritische stemmen worden gehoord. Stemmen die aanmanen tot meer voorzichtigheid en beheersheid.

-
- (1) Bij de intergoevernementele instellingen staan benevens het IMF ook de Bank der Internationale Betalingen (BIB), de OESO, de UNCTAD en de OPEC centraal. Als gezaghebbende *lobbies* heeft men invloedrijke transnationale banken zoals b.v. de Morgan Guaranty Trust, de Chase Manhattan, de Hannover Bank, enz. die allen hun stem laten horen in hun doorgaans goed gestoffeerde publicaties. De palaver wordt verder ook nog gevoerd in meer onafhankelijke forums zoals het *Financial Report* (uitgegeven door The Economist), *Eurocurrency*, enz. Tenslotte vermelden we de oprichting van een ad-hoc-groep (G-30) door H. Witteveen, voormalig topmandaathouder bij het IMF. G-30 telt dertig terzake gezaghebbende leden en heeft reeds enkele adviezen de wereld ingestuurd.

In haar jongste jaarverslagen oordeelt de BIB dat er tot op zekere hoogte aan "perverse" recyclage wordt gedaan. Hierdoor wordt bedoeld dat de slappe nationale kredietopname aan de oorsprong ligt van de versassing van overvloedige middelen naar het transnationale circuit. Een deel van de middelen werken volgens de BIB "pervers" omdat ze meer aan de noodzaak van de kredietverschaffer beantwoorden dan aan de behoefte van de opnemer. Ook de Bundesbank vreest "overrecyclage" door overdreven ijver vanwege de kredietverschaffers.

Begin 1978 liet de Morgan Guarantee Trust, die tot dan vooral de capaciteit van de privé kanalen had benadrukt, ook de eerste bezorgde kommentaar los. MGT vond dat de tijd gekomen was om de intergouvernementele machinerie zoals IMF en de officiële kredietopnemers terug voor hun verantwoordelijkheden te stellen : *"...lending specifically linked with the need for macro-economic adjustment is the job of government authorities and not of the private sector... the IMF is the organisation which best combines both the financing and the policy surveillance functions"* (1). De Hannover Bank en de Deutsche Bank schaarden zich achter dit advies.

Op de volgende jaarvergadering van het IMF evenwel kreeg de idee geen enkele praktische steun vanwege de verzamelde Goeverneurs der Centrale banken en Ministers van Financiën. Het bleef bij sussende woorden. Zo erg was het probleem nu ook niet, dacht men. Het IMF werd wel gevraagd meer gedetailleerde studies (landenanalyses) te ondernemen die het de privé sector zou vergemakkelijken, de kredietwaardigheid van een toekomstige opnemer met meer nauwkeurigheid te bepalen.

De studie van het debat, bekeken vanuit de realiteit, verschaft ons het volgend inzicht :

1. De meeste bankiers laten zich niet graag op sleeptouw nemen, om onder het waakzaam oog van IMF, aan internationale kredietverlening te doen. Het IMF heeft een nogal Calvinistisch strenge opvatting over kredietverstrekking : de opnemer moet binnen het jaar orde op zaken zetten. Zoniet krijgt men een (openbare) blaam met minder kans op toekomstige hulp. De bankwereld heeft beperkter objectieven : kredieten verhandelen met winst. De privé banken staan niet te trappelen om in deze macro-politieke saneringsaanpak van het IMF ingeschakeld te worden. Hun visie stelt vooral het rendement van de belegging centraal.
2. Bij de hogere stafleden van het IMF stonden velen huiverig tegenover een formule van samenwerking waarbij het IMF ook soms riskante leningen zou moeten dekken.

(1) MGT, *World Financial Markets*, januari 1978.

3. Heel wat landen in de Derde Wereld (ontleners uit de NOPEC-zone zowel als surpluslanden van de OPEC-zone) zijn het met de korte-termijnvisie en het strikt monetarisme van het IMF, inzake management van externe evenwichten, oneens. Zij stellen dat inflatie en externe onevenwichten *structurele* begeleidingsverschijnselen zijn van het ontwikkelingsproces. Zoals men weet heeft het IMF op het einde van de jaren vijftig hierover reeds een ophefmakende rel gehad met de ABC-landen van Latijns-Amerika. Sindsdien is de inflatie-perceptie opgesplitst naar "structuralisten" en "monetaristen".

Maar het IMF blijft doof voor de argumentatie van deze "structuralisten" en ziet geen onverenigbaarheid tussen prijsstabiliteit, extern evenwicht en intense economische groei. Dit op voorwaarde dat men er in de NIL en andere NOPEC-landen mee ophoudt voor allerlei overheidsingrepen (het subsidiëren van voedselprijzen, valuta-manipulatie ter stimulering van de export, onderprijsing van het openbaar transport, enz.) de relatieve prijsdistorsies te bevorderen. Op voorwaarde ook dat men de geld- en kredietgeving in toom houdt. Heel wat ontwikkelingslanden vrezen dat indien IMF medepartner wordt in een meer geordende transnationale kredietmarkt, de *conditio sine qua non* voor kredietopname erin zal bestaan, zich te onderwerpen aan een (streng) saneringsplan. Zij huiveren bij de gedachte aan deze mogelijke dressuur. Zij vinden het goed, dank zij de vlotheid van de privé kanalen, aan de calvinistische strengheid van het IMF te ontsnappen. Ook van hen moet men geen massabetoging verwachten voor meer regulerende samenwerking, tenzij het IMF meer begrip zou krijgen voor hun structurele ontwikkelingsproblemen.

Zoals de zaken nu staan wijzen de ontwikkelingslanden de zogenaamde "*facilities*" die het IMF voor hen in stock heeft van de hand. De instelling wordt door de Derde Wereld vooral gepercipieerd als ziekte- en invaliditeitssysteem voor hopeloze gevallen. Landen zoals Zaïre, Turkije, Peru en nog enkele andere moeten wel onder IMF-curatele, omdat ze in de privé kanalen hun kredietwaardigheid hebben verloren. Maar de NIL, die op een schitterend export-palmares kunnen bogen, voelen zich met de vlotheid van de privé kanalen zeer gelukkig (1).

Om te tonen dat men inzake ontstroeping en perceptieverruiming van het IMF alle hoop nog niet opgegeven heeft, werd door de ontwikkelingswereld recentelijk een nieuw voorstel, voor de financië-

-
- (1) De kredietaanvragers beklagen er zich over dat het IMF een veel omslachtiger en meer bureaucratische aanpak heeft dan de privé kanalen. Het nieuwe recyclage mechanisme dat IMF in 1978 als vangnet voor uitzonderlijke gevallen had beslist (de veelbesproken Witteveen *facility* van 7.7 miljard STR) is slechts begin 1980, na ongeveer twee jaar, operationeel geworden.

le regeling van externe deficits geformuleerd (1). Hierin wordt gepleit voor de minder stroeve werking van de *Extended Fund Facility* van het IMF. De versoepeling zou er op neerkomen dat IMF de looptermijn van haar middelenverlening zou verlengen. Dit b.v. ingeval het externe onevenwicht niet aan falend vraagmanagement van het vragende land zou te wijten zijn.

Tenslotte is er nog het voorstel van het DAC-comité voor uitbreiding van co-financiering door de multilaterale ontwikkelingsbanken en privé kanalen (2). Het specifieke van dit voorstel is dat het deze co-financiering alleen zou reserveren voor middelentoevoer in bepaalde produktieve sectoren zoals : energiewinning (vooral ook andere dan deze uit aardolie), het ontginnen van ertsen, het uitbreiden van voedingsproduktie, alsook de infrastructuur voor hogervermelde takken van bedrijvigheid.

De tweede karakteristiek van het voorstel is dat het ook onverbloemd uitkomt voor verlenging van de tijdshorizon in de middelenverschaffing voor ontwikkelingsprojecten. Vele goede ontwikkelingsprojecten worden gekenmerkt door een financiële rijpingstijd op middellange of lange termijn. De middelenverschaffing, wil zij operationeel inpikken op de ware behoeften van de NOPEC-zone, moet dus naar een ruimer tijdshorizon.

Het DAC-voorstel van co-financiering beoogt tevens het hoge risico van de louter privé financiering te milderen voor sommige kleinere of nog niet zo middelgrote banken, die niet over voldoende deskundige staf beschikken om in deze zaken zonder teveel kleerscheuren mee te doen. Tenslotte is het voorstel ook gericht op een steviger aanpak in het nogal chaotisch domein van de exportfinanciering en hun garanties. Het trauma van Iran kan in deze misschien ogenopenend effect hebben.

B. De STR-Substitutierekening

Sinds de ontwrichting van Bretton Woods en de ontwaarding van de dollar neemt de bereidheid af van de westerse partners om hun deviezenreserves uitsluitend in dollar aan te houden. Het besef ook dat het rente- en valutabeleid van de Verenigde Staten met hun min of meer gesloten economie niet noodzakelijk model staat voor de zeer open en dus valuta-gevoelige West-Europese economieën. De volatiliteit van de spilmunt maakt het voor onze exportgerichte hushoudingen uiterst moeilijk om investeringsbeslissingen te nemen.

-
- (1) UNDP en UNCTAD, *The Balance of Payment Adjustment Process in Developing Countries*, New York, mei 1979.
 - (2) DAC-OECD, *A Proposal for stepped-up co-financing for investment in Developing Countries*, Parijs, maart 1979.

Dit heeft hier een beschermingssysteem opgeroepen zoals het Europees Muntstelsel (EMS).

Het prestigeverlies van de dollar heeft het nut van een niet-nationale, door de internationale gemeenschap gemende reservemunt (STR) terug doen herleven. De gedachte om de STR onder ietwat gewijzigde vorm (substitutierekeningen genaamd) tot echt leven te brengen, doet weer de ronde. De officiële formulering noemt het voorstel : "... *a proposal to replace some of the dollars held by the central banks outside the United States with assets denominated in special drawing rights*" (1).

Maar het theoretisch inzicht van deze noodzaak van internationaal beheerde reservevorming betekent nog niet dat de substitutierekening er met bekwame spoed zal komen. Er liggen nog heel wat hindernissen op de weg.

De valutawaarde van de substitutierekening zal uiteraard een korfwaaarde zijn, aangezien deze wordt gedekt door een representatieve korf van deviezen (2). De staf van het IMF heeft recentelijk een voorstel uitgewerkt waarbij, tot op zekere hoogte, het goud als dekking zou ingeschakeld worden. Alhoewel niet iedereen gelukkig is met de gedachte van re-monetarisering van het goud, vooral nu de goudprijs op drift is, komt het voorstel in sommige lidstaten over als een bekoorlijke idee.

Een ander punt van onenigheid is welke rentewaarde deze korfmunt in de markt moet krijgen. Op dit ogenblik liggen de (nationale) rentestanden van de kernlanden, zoals het inflatiepeil, nogal wijd uiteen. Wil men de portfoliowaarden van de substitutierekening ook in de privé kanalen inschakelen (volgens de BIB en G-30 is dit een *conditio sine qua non* om ze tot leven te brengen) moet de rentestand behoorlijk zijn. Men denkt aan het gewogen gemiddelde van de Eurovaluta-intresten. Enkele beleidsinspirerende milieus hebben zich reeds uitgesproken ten gunste van de diversifiëring der internationale reservevoorziening bij middel van een substitutierekening : de hoge staf van het IMF, de G-30 en de BIB (3).

- (1) Jaarrapport IMF, Washington, 1979.
- (2) Dit is trouwens ook het geval met de ECU in het EMS.
- (3) G-30, *Towards a less unstable International Monetary System*, februari 1980. De huidige topmandaathouder van de IMF-staf, de la Rosière pleit voor een *voluntaristisch schema* waarbij de centrale banken zelf het volume dollars bepalen dat ze in de substitutierekening willen omschakelen. Hij voorziet dus geen verplichting of automatisme. In haar jaarrapport van juni 1980 pleit de BIB voor inschakeling van de nieuwe STR-portfolio in het internationale marktcircuit. Er wordt tevens gepleit dat de rekening met een meer dan symbolisch lanceervolume zou starten. De eerste ramingen hadden het over een volume van 50 miljard STR.

Maar de recente interim-vergadering van de IMF-Goeverneurs in Hamburg gaf weer een triest vertoon van intergouvernementele onbeslistheid en kon zelfs geen muis baren.

Men ervaart meer en meer dat het westers financieel systeem nu heel wat complexer is geworden dan ten tijde van de oprichting van het IMF. Het aantal partners is sterk toegenomen. De OPEC, de NOPEC en ook de privé kanalen spelen nu ook mee en ageren als *lobby* bij elke aanzet tot hervorming van het systeem. De Verenigde Staten hebben niet meer het prestige (of de wil ?) om deze woeelige troep, met begrijpelijke belangentegenstellingen, naar haalbare schema's te leiden. Het zal voor de voorstanders van een substitutierekening en van een krachtiger rol voor het IMF in de reservevorming nog wel voor een wijle komkommertijd zijn.

Indien de weg naar een internationaal gemende reservemunt geblokkeerd is, blijft nog de mogelijkheid tot diversifiëren open op basis van bestaande, nationale munten : door inschakeling van de mark, de yen, enz. In de mate dat Duitsland en Japan aan kapitaalexport deden boven de waarde van hun export- en dienstensurplus, heeft er reeds deviezenschepping van hunnentwege plaatsgegrepen. Beide munten werden daarenboven regelmatig opgewaardeerd door een meer dan behoorlijke exportprestatie. Zodat de D-mark en de yen in de internationale gemeenschap uitgroeiden tot een gegeerd reservemiddel.

Bij de omschakeling van de dollarstandaard naar een meervoudig valuta-systeem rijzen er nochtans andere problemen.

De monetaire overheden van de nieuwe reserve-centra, vooral de Duitse, staan huiverig tegenover het mogelijk verlies van controle over het reilen en zeilen van geld en financiën in eigen land. Dit zit er in, eens de D-mark ook een externe, d.w.z. internationale carrière maakt. De schokken van de valuta-mutaties zullen er des te scherper aangevoeld worden, in de mate dat de geld- en kapitaalmarkten er geringer van omvang zijn in vergelijking met deze van de Verenigde Staten. Deze handicap die men vanuit de Verenigde Staten sterk in de verf zet, mag evenwel niet als te absoluut worden gerekend. Een adequaat beleid kan deze volatiliteit wel opvangen.

De relatieve afbrokkeling van het VS-aandeel in de wereldexport, het belangrijk deficit van de Amerikaanse handelsbalans en de hieruitvolgende waardedaling van de dollar, hebben voor gevolg dat deze laatste een steeds meer asymmetrische rol is gaan vervullen in het westers financieel en monetair bestel. Sinds enkele jaren noteert men een stuwung naar een veelzijdiger systeem dat beter past bij de reële economische verhoudingen en behoeften van de jaren tachtig.

Zoals men de evolutie naar veelzijdigheid nu ziet kan deze twee vormen aannemen : toekomstige reserveschepping bij middel van een levenskrachtige substitutierekening en/of de inschakeling van de D-mark, de yen en eventueel andere nationale munten als internationale reserve. Bij deze palaver zijn vele partijen betrokken. En rekening gehouden met de ingrijpende verschuivingen in de reële sector, zoals de herverdeling van de industriële capaciteit op wereldvlak en de herschikking van de handelsstromen, staat er veel op het spel.

VIII. NABESCHOUWINGEN

Indien men de westerse wereld rondreist ontsnapt men niet aan het gevoel dat er in de kernlanden tegenover de toekomst een onbehaaglijke onzekerheid heerst. De triomfantelijke groeigolf wordt dan zoals voor elk gouden tijdperk, in het verleden gesitueerd. Enkele van onze scharnier-elementen zoals de socio-politieke raaderwerken van de overleg-economie, de legitimerende ideologieën van onze welvaartsstaten, en de politieke management van onze gemengde volkshuishoudingen vertonen zichtbare tekenen van slijtage en vermoeienis. De socio-politieke consensus voor reconversie en ontwikkeling lijkt gebroken. En het vermoeide bestel kan alleen nog een meerderheid samenhouden rond een programma van *status quo* en immobilisme. De regeringen, vooral ook in eigen land, zijn zwak en stuurloos. En de intergouvernementele machinerie die onze westerse democratieën supranationaal beheren, vertoont zelfs tegengover de schokgolven van de jaren zeventig veel onbeweeglijke beweging : op het vlak van Europa, op het ruimer vlak van de kernlanden in hun geheel.

In de expansieve fase van de naoorlogse periode is ons socio-economisch bestel uitgegroeid tot een overgereguleerd, overgesubsidieerd en overgetaxeerd systeem. Hierin hebben de overheid en de sociale partners zich de functie van vlotte (her)verdelers van openbare nutsvoordelen en subsidies toegeëigend. De gesubsidieerde sectoren worden verder uitgebouwd en vreten de winst, en dus de toekomstige groei van de produktieve sectoren verder aan. Het functionerings-evenwicht is verstoord en de kip met het gouden ei kwijnt. De sociale en culturele sectoren van onze welvaartsstaten zijn uitgegroeid tot subsidie-verslindende bedrijven, waar de anti-economische cultuur stevig wortel heeft geschoten. De beginselen voor efficiënt beheer ontmoeten er veel tegenwind.

Sinds het begin van de jaren zeventig zijn meer en meer programma's losgegroeid van de reële behoeften. In ons boek *Groei en Onkruid in de Welvaartsstaat* hebben we de eerste symptomen hiervan opgetekend. Het onkruid is gebleven maar ondertussen is de economische groei, die de welvaartsspreiding moet schragen, fel verslapt.

In onze versnelde evolutie naar een corporatistisch bestel, waarin de drukkingsgroepen hoogtij vieren, zijn een stijgend aantal programma's minder afgestemd op reële sociale of economische behoeften dan wel op electoraal rendement. De regeringen en het politiek apparaat waarop ze steunen, functioneren minder en minder als centra, waar vanuit klare alternatieven op oordeelkundige wijze wordt beslist. De overheid en het politiek apparaat gaan zich meer en meer vermeien in de vedettenstijl van de televisie-democratie.

Ook in ons land is men van deze virus aardig aangestoken. We beleven in feite de teleurgang van het parlementair regime en de installatie van een overlegoligarchie. Dit is een bestel waarin partijvoorzitters, hierin gesteund door hun partijbureaus en de bevriende sociale partners, het beleid uitstippelen voor de regering. Aangezien deze lieden minder de golfslag van hun achterban aanvoelen dan ze wel beseffen, ontstaan er regelmatig kortsluitingen.

In sommige sectoren van de sociale zekerheid evolueren we nu zeer snel naar de onbetaalbaarheid. Het groeiend budgettair deficit verhoogt de geïntensiveerde misgroei tussen inkomsten en uitgaven. De overheid die zelf de middelen zo vlot uitgeeft, maakt geld en kapitaal peperduur. De rentestand haalt historische records. Wij betwijfelen of de koppeling van een enorm budgetdeficit, dat op artificiële wijze middelen inspuist in de bestedingskringloop, met een sterk afremmend monetair beleid, wel zinnig is. Enige deflatie zal in onze inflatiegezinde volkshuishouding wel goed doen. Maar eerst de motor van overheids-bestedings-kringloop op krachtige injectiesnelheid brengen, en terzelfdertijd een sterk remmende deflatie toepassen, doet ons denken aan de chauffeur die in *overdrive* rijdt met de remmen hard aangespannen. De economie kan dus niet van haar slappe groei genezen, zonder heling van ons socio-politiek bestel.

Wie zijn reis rond de wereld voortzet zal vlug merken dat de OPEC- en NOPEC-wereld minder aangestoken is van onze onzekerheid en onbeslistheid. De landen van de Islam-wereld beleven sinds het OPEC-succes een ware renaissance. En dit niet alleen in hun schatkist en in hun handelsbalans. In brede lagen van de bevolking voltrekt zich daar een socio-culturele kentering naar meer vertrouwen in het eigen waardepatroon. Maar ook in de rest van de ontwikkelingslanden heeft men meer vertrouwen in de toekomst dan in het Westen.

Door dit alles beleven we in het kader van de internationale samenwerking, hier zowel als ginder een loskoppeling uit het traditionele hulpdenken. De tijd van het denken in termen van algemene, automatische transfers is voorbij. Wij groeien naar een zakelijker systeem waar iedereen in het besef leeft iets te moeten bijdragen. Een systeem waar de oude romeinse norm *do ut des* terug centraal komt te staan.

De vlotheid waarmee de ontwikkelingslanden de financieel duurder privé middelen hebben opgenomen, soms na afwimpeling van gunstiger bilaterale en/of multilaterale hulp, maar die een insnede wou in hun soevereiniteit, betekent dat het nationaal bewustzijn ginds rijpt. Jammer genoeg komen de armste landen in dit zakelijker en harder systeem minder aan hun trekken. Het ware dus wenselijk dat de huidige zakelijke strekking in het intergoevernementele coöperatie-beleid creatief en moedig genoeg blijft, om adequate middelen onder gunstige voorwaarden, naar de minst be-deelde landen te sluizen.

Benevens de hoger vermelde hervormingen in het internationaal financieel systeem, is er ook nog het ruimer kader van de internationale arbeidsherverdeling, de industrialisatie- en exportstrategie, met één woord de globale ontwikkelingsstrategie.

Op dit ogenblik wordt in de gespecialiseerde internationale gremiën de strategie voor de jaren 80 voorbereid. In het verslag van de jongste vergadering van het *Committee for the New International Development Strategy* van de Verenigde Naties wordt de nieuwe strategie als volgt beschreven : *"We believe that the international development strategy for the 1980's should be concerned as much with institutional and qualitative change as with the achievement of quantitative targets of economic growth. The most important changes relate to the reform and refashioning of the international economic system, to avoiding the recurrence of the instabilities and disequilibria of the 1970's and to establishing a fairer and more equitable basis for its functioning in the 1980's"*. Dit wil zeggen dat de strategie 80 een breder opzet heeft dan haar voorgangers in Decennium I en II.

Op het vlak van de documentatie en technische voorbereiding ligt een en ander klaar. Er wordt nu in de V.N.-familie gewacht op de *politieke* beslissingen, te nemen door de delegaties der lidstaten. Deze zullen zich vooral profileren in de Algemene Vergadering van de herfst van 1980. In de V.N.-kringen oordeelt men dat een nieuwe aanpak (strategie) nodig is omdat de wereldsituatie nu grondig verschilt van deze in de jaren 60 en 70. Het ware te hopen dat enkele invloedrijke kernlanden zich door een gelijkaardige visie laten inspireren. Het is in ons aller belang dat onze bewindslieden dit beter zouden beseffen en er dan naar handelen.

Maar de indruk die in alle V.N.-instellingen overheerst (in de Wereldbank, in het IMF, in UNCTAD en UNIDO), alsook in OESO, is dat de nieuwe strategie 80 in feite zal bepaald worden door een drietal factoren :

- de aan gang zijnde verschuivingen op internationaal vlak ; met hun niet zodanig ideologische dan wel *nieuwe geopolitieke verhoudingen*.

- de interne verschuivingen in de Derde Wereld : toenemende differentiëring tussen OPEC, NIL en minder bedeelde NOPEC.
- de verslechtering van de economische situatie binnen het OESO-blok : monetaire en financiële onstabieliteit, slappe groei, werkloosheid, energiepessimisme, afbrokkeling van de Amerikaanse hegemonie, visieloos pragmatisme bij socio-politieke topmanagement van het Westen.

Het is duidelijk dat vanuit West-Europa, de geopolitieke dimensie er anders zal uitzien dan gezien vanuit de Verenigde Staten. Ons continent zal dus in de toekomst ook meer zelfstandig en volwassen in het internationale forum naar voren moeten komen.

Tenslotte nog een woord over de privé kanalen. Zij hebben het anticyclisch effect van de gestegen import uit de ontwikkelingslanden gefinancierd. Dit is, globaal gezien, een positieve ingreep in het gebeuren. Maar, nu de beste projecten hun middelen hebben, zal in de jaren die voor ons liggen de management van deze ontwikkelings-financiering door privé kanalen moeilijker worden. Het zal van de management alleszins meer oordeelkundigheid en deskundigheid vereisen. De kleinere en ook de middelgrote banken van het transnationaal circuit zullen vooral meer deskundigheid moeten opbrengen inzake project-identificatie en project-evaluatie dan in het verleden. Het financieren van privé projecten en overheidsprogramma's in ontwikkelingslanden is een ander paar mouwen dan zaken drijven in de nationale markt. Enkele recente bedrijfsongelukken zullen hierin waarschijnlijk als ogenopener werken.

Benevens deze technische eis, is er nog het enorme belang van de menselijke factor in deze trans-nationale maar ook trans-culturele zaken. Onze studie formuleert de stelling dat de OPEC- en NOPEC-zones in de jaren tachtig van grote betekenis zullen zijn voor onze economische groei en onze welvaart. De handel met de kernlanden van de OESO-zone heeft weldra zijn limiet bereikt. Maar ginder komt de ontwikkeling voor meer dan twee miljard mensen los en liggen onverzadigbare markten. De ontwikkelingswereld meer in onze eigen groei-strategie betrekken, lijkt ons een realistische aanpak. In de reële sector (uitvoer van technologie-produkten en uitrustingsgoederen) maar ook in de financiële sector zal men zich in de toekomst nog meer moeten richten naar de ontwikkelingswereld. *Het samenwerken met mensen en managers uit een andere (culturele) wereld zal daarbij een speciale aanpak van onze management vergen. Laat ons dit trans-culturele management noemen. De stevige uitbouw hiervan is een urgente taak voor de topmanagement van ons zakenleven. Ook de economische faculteiten kunnen hier een steentje bijdragen.*